

HAM **Helsingfors konstmuseum** **SAMLINGSPOLICY** **2024–2028**

Godkänd av styrelsen för Stiftelsen HAM Helsingfors konstmuseum sr 13.5.2024

HAM

Helsingfors konstmuseum

Författare:

Arja Miller, museichef

Elina Leskelä, chef för samlingarna

Enheten för konstsamlingar: Leena Mattelmäki, kurator; Kati Nenonen, kurator;

Hanna Nikander, specialsakkunnig; Aki Pohjankyrö, kurator; Vilma Roine, samlingsregistrator

Teknik och konservering: Mari Lenck, huvudkonservator

Koordinering: Tuija Kuutti, huvudregistrator

Taru Tappola, chef för offentlig konst

Enheten för offentlig konst: Aleksandra Kiskonen, kurator; Paula Korte, kurator; Kristiina Ljokkoi, kurator; Polina Semenova, sakkunnig, konservering av offentlig konst

Kati Kivinen, utställningschef

Utställningsenheten: Heli Harni, kurator; Sanna Juntunen, kurator

Översättning: Teresa Norrmén

Grafisk design: Maria Appelberg

Pärm: Heini Aho *Sköljd av en tanke*, 2014. Foto: Sonja Hyytiäinen / HAM

Alla bilder är skyddade av upphovsrätten, och deras användning är förbjuden utan tillstånd.

©HAM

5	SAMMANDRAG
	SAMLINGSPOLICY 2024–2028
8	INLEDNING
9	Förändringar i HAM Helsingfors konstmuseums organisation 2017–2023
10	Samlingspolitiska uppgifter under den kommande perioden
12	Mål och indikatorer som härleds ur HAMs strategi
16	1. HAMs UPPDRAG SOM EXPERT PÅ BILDKONST
21	2. VAD SAMLINGEN BESTÅR AV
21	Den växande samlingen
23	2.2. Samlingen av offentlig konst
24	2.3. Donerade och deponerade samlingar
25	2.4. Överföring av samlingar
26	2.5. Arkivsamlingen och verksamhetens arkiv
29	3. HUR SAMLINGEN UTÖKAS
29	Förvärv till stadens konstsamling
31	Olika sätt att utöka samlingen
34	Riktlinjer för förvärv
38	4. HUR SAMLINGEN FÖRVARAS OCH VÅRDAS
39	Förvaring, konservering och underhåll
41	Verkens säkerhet
43	Gallring
47	5. SAMLINGENS TILLGÄNGLIGHET OCH ANVÄNDNING
47	Utställningar
48	Konst i det offentliga rummet
48	5.2.1. Offentlig konst
49	5.2.2. Deponering av verk ur samlingen i stadens lokaler
51	Publikationer
52	Samlingen på nätet
55	6. SAMLINGSTJÄNSTER
55	6.1. Deponeringar
56	6.2. Lån
57	6.3. Bildförfrågningar och fotograferingstillstånd
57	6.4. Tillstånd för jippon vid offentliga konstverk
58	6.5. Uppdrag som regionalt ansvarsmuseum
59	7. SAMLINGSFÖRVALTNING
61	7.1. Fotografisk dokumentation
63	8. SAMLINGENS HISTORIA
65	BILAGOR:
	Avtal gällande omvandlingen till stiftelse, samlingarna och enprocentsprincipen (på finska).

SAMMANDRAG

SAMLINGSPOLICY 2024–2028

DENNA SAMLINGSPOLICY BESKRIVER tyngdpunkter, planer och mål för HAM Helsingfors konstmuseums samlingar och definierar indikatorer för dessa. Samlingspolicyn är uppgjord för åren 2024–2028.

HAM Helsingfors konstmuseum sr inledde sin verksamhet i stiftelseform 1.1.2023. Stiftelsens kärnuppgift är att sörja för att stadens konstsamling förvaras säkert, underhålls och utökas samt att den används, ställs ut och placeras ut på olika platser i staden. Stiftelsen utökar stadens högklassiga konstsamling, öppnar upp den för publiken och fungerar som expert vid stadens projekt för procentskonst och donationer.

HAMs mission är att vara Helsingforsbornas eget konstmuseum och maximera konstens närvaro i Helsingfors. HAMs vision är att göra Helsingfors till Nordeuropas mest attraktiva bildkonststad genom att inspirera och sammanföra människor kring konsten. HAM har slagit fast fyra viktiga värden som genomsyrar all verksamhet i museet. De är *konst*, *publikfokus*, *internationalitet* och *ansvarsfullhet*. (Inledningskapitlet)

HAMs verksamhet styrs av museilagen med förordningar, Helsingfors stads stadsstrategiska riktlinjer, lagstiftningen om upphovsrätt samt museibranschens etiska regler. HAMs personal gör ett mångsidigt expertarbete för stadens konstsamling, fungerar som expert på offentlig konst och som kurator då staden förvärvar konst enligt enprocentsprincipen. Förutom att utöka konstsamlingen, som nu omfattar mer än 10 000 verk, ansvarar museet också för att upprätthålla den för kommande generationer, göra den tillgänglig genom att deponera verk på stadens olika verksamhetsställen och göra den känd genom att låna ut verk till inhemska och utländska utställningar. HAM stärker sin publiks förståelse för konstsamlingen och dess ägarskap. (Kapitel 1)

Konstsamlingen som förvaltas av konstmuseet består av flera separata samlingar, av vilka den mest omfattande är Den

växande samlingen. Den kompletteras aktivt och målmedvetet, främst med aktuell samtidskonst. Varje år förvärvas nya verk med de medel som avsatts för konstförvärv. I samlingen ingår också Finlands största samling av offentliga konstverk, mer än 500 stycken, som ofta är platsspecifika, det vill säga planerade just för en viss plats.

Stadens konstsamling fick sin början på 1800-talet, då staden började förvärva och därmed också samla konst. Till en början bestod samlingen huvudsakligen av skulpturer i parker samt målningar som anskaffades för att hängas exempelvis i skolor och sjukhus. I samlingarna ingår förutom stadens egna förvärv även flera betydande donationssamlingar, den viktigaste av dem är *Leonard och Katarina Bäcksbäckas samling*. Donationen mottogs 1976 och den utgör grunden för och kärnan i stadens konstsamling. För att visa samlingen öppnade staden ett konstmuseum i Mejlans, vars officiella namn blev Helsingfors stads konstmuseum. Senare avskildes *Ingjald Bäcksbäckas och Christina Bäcksbäckas samlingar* som fortfarande kompletteras genom donationer. (Kapitel 2)

Då HAM blev en stiftelse förblev konstsamlingen i stadens ägo; staden har deponerat den hos HAM-stiftelsen, som har full besittningsrätt. I egenskap av Helsingfors stads expert på bildkonst bestämmer HAM vilka verk och konstnärer som ska ingå i stadens konstsamling och hur samlingen ska vårdas. Förvärv till den växande samlingen bereds av ett konstförvärvsteam bestående av en expert från var och en av HAMs enheter. Konstmuseichefen ger kulturdirektören förslag på förvärv. Samlingen av offentlig konst utökas i huvudsak genom enprocentsprojekt, där HAM fungerar som expert. Konstsamlingen utökas också genom donationer, deponeringar och interna överföringar av verk inom staden. (Kapitel 3)

För förvaringen och vården av konstsamlingen ansvarar professionell personal, vars arbete styrs av nationella och internationella lagar, förordningar och anvisningar om skydd av kulturegendom. I centrum för samlingsarbetet står strävan att bevara verkens fysiska tillstånd oförändrade så länge som möjligt. Åtgärder som ökar samlingens livslängd är bland annat förebyggande och aktiv konservering, ändamålsenlig dokumentering av verken i samlingen samt skydd av verken då de ställs ut eller flyttas. Att försäkra sig om verkens säkerhet är en del av HAMs dagliga verksamhet. Hur väl detta fungerar granskas regelbundet med olika metoder för riskhantering. (Kapitel 4)

HAM gör samlingen synlig och tillgänglig på olika sätt. Samlingen presenteras på konstmuseets utställningar, och verk lånas även ut till andra museer och utställningsarrangörer. Utlån av verk är dels ett sätt att synliggöra samlingen för publiken, dels en viktig del av samarbetet mellan museer, vilket gör det möjligt för HAM att i sin tur låna in verk från andra museer till sina egna utställningar.

Den viktigaste satsningen på internationell utställningsverksamhet är Helsingforsbiennalen, som hålls vartannat år och utgör ett högklassigt tillskott till bildkonsten i regionen. Helsingforsbiennalen ger möjlighet att presentera den redan existerande samlingen och studera den i en ny kontext, samtidigt som museet också förvärvar nya verk till samlingen från Helsingforsbiennalen. (Kapitel 5)

I egenskap av regionalt ansvarsmuseum i Nyland samarbetar HAM med andra museer och fungerar som expert på konst och det visuella kulturarvet i regionen. Den regionala ansvarsmuseiverksamheten planeras och utvecklas tillsammans med andra aktörer i regionen. Strävan är att främja öppenhet, dialog och tillvägagångssätt som stöder en hållbar utveckling. (Kapitel 6)

Förutom på konstupställningar syns samlingen på olika sätt runtom i staden. Offentlig konst kan ses på allmänna områden, på fasader och tomter som hör till stadens fastigheter, men också i halvvoffentliga lokaler som bibliotek, skolor och daghem. Vid sidan av den offentliga konsten deponerar HAM även konst i stadens lokaler och försöker på så sätt skapa en intressant stad som ger upplevelser och väcker diskussion. Genom att ta in konsten i det offentliga rummet får alla jämlika chanser att möta den, och konsten kommer närmare människors vardag. Dessutom går det att ta del av HAMs samling på webben på olika sätt, främst genom söktjänsten Finna, på söksidan för skulpturer, på konstmuseets webbplats samt i sociala medier. (Kapitel 5)

KATJA TUKIAINEN
Regnbåge Ögon
2011

Foto: Hanna Kukorelli / HAM

INLEDNING

HAM HELSINGFORS KONSTMUSEUM inledde sin verksamhet i stiftelseform 1.1.2023. Då museet ombildades till en stiftelse förblev konstsamlingen i Helsingfors stads ägo och den deponerades hos Stiftelsen HAM Helsingfors konstmuseum. HAM förvaltar Helsingfors stads konstsamling (nedan kallad stadens konstsamling eller HAMs konstsamling, beroende på kontext).

Detta är HAM Helsingfors konstmuseums femte samlingspolicy. Den definierar museets samlingsuppdrag samt riktlinjer, motiveringar, praxis, processer och detaljer rörande detta. Den beskriver tidigare praxis, nuläget och framtida mål för samlingsuppdraget. Samlingspolicyn ger både riktlinjer för mål och tillvägagångssätt och den fungerar som handbok och anvisning för hur museet ska fullgöra sina uppgifter. I samlingspolicyn ges riktlinjer för förvärv till den växande samlingen och till samlingen av offentlig konst och dessutom definieras den övriga samlingsverksamheten. Helsingfors stads konstmuseum uppstod i tiden kring stadens samlingar, framför allt *Leonard och Katarina Bäcksbackas* donationssamling. Betydande donationer görs fortfarande. Samlingspolicyn innehåller även riktlinjer för donationer och andra förvärv.

Bakgrund: Förändringar i HAM Helsingfors konstmuseums organisation 2017–2023

Den föregående samlingspolicyn godkändes och publicerades 2017. Policyn sträckte sig över en period som på alla sätt var exceptionell. I och med reformen av Helsingfors stads ledarskapssystem blev HAM Helsingfors konstmuseum (nedan HAM) 1.7.2017 en del av Helsingfors Kultur- och fritidssektors kultur-tjänster. I och med reformen flyttades förvaltningen och andra stödtjänster över till Kultur- och fritidssektorn. I oktober 2018 fick FD *Riitta Heinämaa* i uppdrag av borgmästaren att göra en utredning om HAMs framtid. Utredningen överlämnades till borgmästaren 6.8.2019.

Utifrån denna utredning tillsatte kanslichefen 6.11.2019 en styrgrupp att leda det fortsatta utredningsarbetet kring HAMs organisationsform, placering och uppgifter. Den fortsatta utredningen blev klar och överläts genom sektorchefens beslut till kanslichefen 3.9.2020. I utredningen konstaterades att en ombildning till stiftelse bland annat skulle göra det lättare för museet att planera sin ekonomi och verksamhetsplanering för flera år och öka sin självfinansiering.

HAM Helsingfors konstmuseum inledde sin verksamhet i stiftelseform 1.1.2023. I fråga om konstsamlingen beslöts att den förblir i stadens ägo och att staden deponerar samlingen hos den nya stiftelsen. Stiftelsen gjorde de nödvändiga avtalen med Helsingfors stad. Vid beredningen deltog ett stort antal sakkunniga från Kultur- och fritidssektorn i Helsingfors och från stadskansliet. Följande avtal gjordes upp: avtal om överlåtelse av Helsingfors stads konstmuseums verksamhet till Stiftelsen HAM Helsingfors konstmuseum 29.12.2022; avtal om deponering av Helsingfors stads konstsamling hos Stiftelsen HAM Helsingfors konstmuseum 29.12.2022 (BILAGA 1); avtal om principer för gemensam användning av samlingsförvaltnings-systemet 29.12.2022 samt avtal om att vederlagsfritt upplåta lokalerna i Tennispalatset, Samlingscentret och K3 till HAM Helsingfors konstmuseum 29.12.2022. Därmed fortsätter verksamheten som förr i Samlingscentret som drivs tillsammans med stadsmuseet.

Då den långvariga museichefen *Maija Tanninen-Mattila* gick i pension hösten 2022 valdes en ny ledning för HAM.

Konstmuseichefen *Arja Miller* och förvaltningschefen *Sanna Katajavuori* tillträdde i mars 2023. Stiftelsen HAM Helsingfors konstmuseum sr:s strategiarbete startades upp hösten 2023, och styrelsen för Stiftelsen HAM Helsingfors konstmuseum godkände HAMs nya strategi 8.4.2024.

Samlingspolitiska uppgifter under den kommande perioden

Samlingspolicyn är en långsiktig plan för konstmuseets mål, tyngdpunkter och utvecklingsåtgärder. På grund av organisationsreformen sköt man upp uppdateringen av samlingspolicyn för att kunna beakta stiftelsens verksamhet, strategiarbete och nya mål vid beredningen.

Helsingfors stad har i sin **ägarstrategi** definierat stiftelsens uppdrag och mål gällande konstsamlingen (BILAGA 2). Uppgifterna gällande samlingen beskrivs såhär: ”Stiftelsen sörjer för att stadens konstsamling förvaras säkert, underhålls och utökas samt att den används, exponeras och placeras ut på olika platser i staden. I samlingarna ingår den offentliga konsten, som utplaceras och underhålls i samarbete med Stadsmiljösektorn”. I fråga om målen för samlingen sägs speciellt att: ”Stiftelsen utökar stadens högklassiga konstsamling, öppnar upp den för allmänheten och fungerar som expert vid stadens procentkonst- och donationsprojekt.” Dessutom konstateras att stiftelsen utvecklar sin verksamhet genom samarbete med andra aktörer i hemlandet och utomlands samt genom utökade partnerskap med privata konstsamlingar. HAM verkar som regionalt konstmuseum i Nyland, vilket också har beaktats i ägarstrategin. Måtarna som anges i ägarstrategin gällande själva samlingsverksamheten är i hur hög grad de mål som definieras i samlingspolicyn har uppnåtts.

I **stiftelsens stadgar** anges syftet med stiftelsen så här: ”Stiftelsen Helsingfors konstmuseum har till syfte att som en del av Helsingfors stadskoncern upprätthålla Helsingfors konstmuseum, främja och stöda bildkonsten och göra den mera känd, att sköta stadens konstmuseitjänster och konstsamling samt utöva annan konstmuseiverksamhet.”

Om stiftelsens verksamhetsformer sägs att

- ”stiftelsen förvaltar, underhåller, visar och utökar i främsta hand Helsingfors stads konstsamling, i vilken också ingår samlingen av offentlig konst, och i andra hand stiftelsens egen växande samling. I dessa samlingar kan ingå konstverk, arkivmaterial och föremål som är i statlig eller tredje parts ägo och som deponerats i samlingarna. I förvaltningen av samlingarna ingår också användningen av dem, såsom utlåning av verk och andra uppgifter som anknyter till samlingsförvaltningen.
- Stiftelsen kan placera ut konstverk ur stadens samlingar vilka förvaltas av stiftelsen och ur stiftelsens andra samlingar på olika platser i Helsingfors stadskoncern och annanstans.
- Stiftelsen fungerar som bildkonstexpert vid Helsingfors stads byggnads-, planläggnings- och andra projekt. I egenskap av expert ansvarar stiftelsen för genomförandet av procentkonstprojekt och för valet av konst i enlighet med stadens fastställda principer och praxis för procentkonst.
- Stiftelsen genomför inhemska och internationella utställningar, evenemang och olika former av publikarbete samt upprätthåller kundbetjäningssfunktioner.
- Stiftelsen kan utveckla, främja och upprätthålla inhemska och internationella nätverk och samhällskontakter inom sin bransch samt främja bevarandet av och den digitala tillgången till bildkonst och kan ägna sig åt forsknings- och publikationsverksamhet med anknytning till branschen.”

HAMs samlingspolicy med dess mål och indikatorer fastställs av styrelsen för Stiftelsen HAM Helsingfors konstmuseum. Styrelsen beslutar också hur ofta samlingspolicyn ska uppdateras.

Mål och indikatorer som härleds ur HAMs strategi

Stiftelsens styrelse godkände strategin på sitt möte 8.4.2024:

MISSION:

HAM är Helsingforsbornas eget konstmuseum som har till uppgift att maximera konstens närvaro i staden.

VISION:

HAM gör Helsingfors till Nordeuropas mest attraktiva bildkonststad genom att inspirera och sammanföra människor kring konsten.

VÄRDEN:

KONST

Konsten är utgångspunkten för all vår verksamhet.

PUBLIKFOKUS

Vi planerar all verksamhet med tanke på våra publikers.

INTERNATIONALISM

Internationalism är vår världsbild.

ANSVAR

Vi möter vår tids utmaningar aktivt och ansvarsfullt.

HAMs mål och uppgifter för samlingsverksamheten som kan härledas ur HAMs strategi och som närmare förklaras här nedan är:

- A) I egenskap av Helsingfors stadskoncerns expert på bildkonst utökar vi stadens konstsamling på ett genomtänkt, planerat och professionellt sätt. Vi utnyttjar synergier mellan HAMs olika enheter då vi utökar och visar samlingen i anslutning till den växande samlingen, offentliga konstprojekt, utställningar och Helsingforsbiennalen.

•Vi utvecklar vår kompetens bland annat genom att bevaka och delta i internationellt utvecklingsarbete kring konstsamlingar, kuratering och processer för offentlig konst.

- B) Vi främjar konstens närvaro i staden och konstsamlingens publikrelation genom att
- öka tillgängligheten
 - öka kännedomen om samlingen
 - utveckla bevarandet av den
 - öka den fysiska och digitala närvaron bland stadsborna och olika publik
 - öka publikernas förståelse för och känsla av ägande av stadens konstsamlingar.
- C) Vi främjar konstens internationalitet och mångfald.
- Vi kartlägger möjligheter att beställa internationella offentliga konstverk till utställningar, Biennalen och procentkonstprojekt tillsammans med Helsingfors stadskansli och stadsmiljöavdelningen som fungerar som beställare.
 - Genom våra val främjar vi konstens mångsidighet och mångfalden på konstnärsfältet.
- D) Vi säkrar att konstverken bevaras för kommande generationer.
- Vi utvecklar stadsgemensamma processer, anvisningar och ansvarsfördelning gällande underhållet.
 - Vi utvecklar ständigt vår kompetens i fråga om konservering.
 - Vi uppdaterar riskhanteringsplaner och åtgärder för konstsamlingen.
 - Samlingscentrets verksamhet och det goda samarbetet med Stadsmuseet fortsätter
- E) Vi betonar ansvarsfullhet i all samlingsverksamhet.
- Vi fokuserar på att upprätthålla den ekologiska hållbarheten och beaktar samtidigt målen i åtgärdsprogrammet ”Kolneutralt Helsingfors”.

- Vi arbetar för att förtydliga våra egna och de stadsgemensamma processerna och avtalen om konstförvärv och göra samarbetet smidigare.
- Vårt ekosociala ansvar och Helsingfors mångfald återspeglas i hur konstsamlingen utökas, i våra kuratoriska val, i presentationen av samlingen och underhållet av verken.
- HAMs arbetsgrupp för ansvarsfullhet planerar och utvecklar åtgärder som stöder hållbarheten, från de stora linjerna till konkret verksamhet, såsom logistikplanering (kombination av transporter), optimering av materialåtervinning och förvaring av verken.

Hur väl samlingsverksamheten uppnår sina mål utvärderas med hjälp av olika indikatorer. Att utöka konstsamlingen är ett långsiktigt arbete, vars resultat endas bedömas över tid, varför det ibland är svårt att fastställa några numeriska mätare för detta.

Målen mäts med följande indikatorer:

Indikatorerna som gäller **konstsamlingen** är:

1. Visade verk ur samlingarna, antal: verk på utställningar, lån, deponeringar, verk ur samlingen som finns på webben.
2. Kundorientering i fråga om deponeringsbeslut och processer (kundenkäter, bakgrundsinformation om verken).
3. Att skapa en mera permanent utställningsdel med verk ur samlingen.

Indikatorerna som gäller **samlingen av offentlig konst** är:

1. Utställning + offentlig konstverk, antal evenemang.
2. Antal offentliga verk som tillkommit via Biennalen.
3. Nya verksamhetsmodeller som tagits i bruk med KYMP (stadsmiljösektorn) och Stadskansliet.
4. Konkreta förbättringar av processen med KYMP, kansliet och KUVA (kultur- och fritidssektorn).
5. Antalet internationella offentliga konstprojekt.

SAM VANNI
Contrapunctus
1959

Foto: Hanna Kukorell / HAM

1. HAMs UPPDRAG SOM EXPERT PÅ BILDKONST

HAM HELSINGFORS KONSTMUSEUMS UPPDRAG och expertis definieras i de ovannämnda stiftelsedokumenten. För Helsingfors stad producerar HAM experttjänster inom bildkonst genom att utöka, upprätthålla och visa stadens konstsamling.

HAMs verksamhet styrs också av museilagen och förordningar, av Helsingfors stads instruktioner (bl.a. om konstförvärv) och av lagstiftningen rörande upphovsrätt. Etiskt förpliktande regler för museer, deras ledning och anställda har ställts upp av det internationella museirådet *The International Council of Museums*, ICOM.

HAMs professionella museipersonal gör ett mångsidigt sakkunnigarbete med stadens konstsamling. Kärnprocesserna som rör samlingen, såsom förvärv, deponeringar, in- och utlån samt utgallringar är dokumenterade och de utvecklas och uppdateras fortlöpande. Arbetet med samlingen kräver bred expertis och det utförs av flera olika yrkesgrupper. Expertarbete utförs inom områden som förvärv, underhåll av samlingar, utställningar med verk ur samlingarna, depositioner, kuratering, lån av verk, registrering, avtal, administrativa processer, samlingsförvaltning, forskning, publikarbete, kommunikation och marknadsföring, försäljning (produktifiering) och allt därmed relaterat ansvarsarbete.

För att utöka en konstsamling krävs dels bred förståelse för konsten och ständig uppdatering av kunskaperna om både konstens historia och nutiden, och dels kännedom om konstfältet, om konstens föränderliga innehåll, material, metoder och ut-

trycksformer. I en kurators yrkesskicklighet ingår även förståelse för den kontext som verk förvärvas till, bland annat hur verket relaterar till den existerande samlingen, deponeringsplatsen eller dess placering i det offentliga rummet. Kuratorn bör också ha bred kännedom om vår tids aktuella frågor och känna till historien. Dessutom måste hen kunna förutse framtida utmaningar i fråga om hur verket tas emot, upplevs och underhålls.

HAM verkar som expert på offentlig konst och som kurator då Helsingfors stad förvärvar konst enligt enprocentsprincipen. Helsingfors är Finlands största beställare av procentkonst, vilket återspeglas på antalet beställningar som HAMs enhet för offentlig konst kuraterar och på efterfrågan på HAMs expertis regionalt, nationellt och även internationellt. Offentliga konstprojekt kräver multiprofessionellt samarbete, där kuratorer, HAMs arkitekt och andra experter främjar sammanjämkningen mellan konstnärens arbetsprocess och byggnadsprojektet. HAMs roll som konstexpert är inte bara att koordinera projekt, utan också att arbeta för att konstnärens vision kan förverkligas och att främja och skapa utrymme för en öppen debatt om verkens innehåll. HAM försöker också bevaka konstens och konstnärernas intressen genom att öka förståelsen för konstnärens arbete och konstverkens unika karaktär hos våra partner i stadsorganisationen, och ge förslag på hur dessa kunde beaktas ännu bättre i avtals- och beställningsprocesser och då byggnadsprojekt realiserar. I denna sakkunskap ingår att förutse och sammanjämka många olika ramvillkor och aktörers intressen. En konstexpert ska inte bara förstå sig på estetiska frågor inom konsten, utan även ha en bred förståelse för kontexten, de krav som byggnadsprojektet och de kommande användarna ställer, förvaltningsmässiga och avtalstekniska frågor samt frågor som rör konstverkets livslängd, underhåll och service.

HAM upprätthåller konstsamlingen också för kommande generationer. En central roll spelar här konservatorernas sakkunskap och arbetet som görs vid samlingscentret. HAMs konservatorer och arkitekt koordinerar, ger anvisningar och övervakar underhåll och reparationer av offentlig konst, också i de fall då Stadsmiljösektorn (KYMP) ansvarar för underhållet och dess kostnader.

HAM gör multiprofessionellt samarbete för att främja konstsamlingens tillgänglighet och göra den mera känd. Kuraterade utställningar ger samlingen synlighet och skapar nya insikter. HAMs olika enheter och team deltar i att skapa utställningsupp-

levelsen; förutom samlings- och utställningsenheterna deltar också experter på publikarbete, teknik, konservering, registrering, kundmöten, kommunikation och marknadsföring.

Samlingsenhetens expertis krävs också för kurateringen av verk ur Den växande samlingen som placeras ut i stadens lokaler. Deponeringsverksamheten bidrar till att göra stadens konstsamling mera tillgänglig. Förutom nya deponeringar sköter konstmuseet även om flyttning, mellanlagring och omplacering av tidigare deponerade verk. Konstverk rör sig ständigt mellan stadens verksamhetsställen, konstmuseets samlingscenter och konserveringsinrättningen.

Utlåningsverksamheten är en viktig del av samlingsarbetet, och den gör Helsingfors och dess konstsamling allmänt känd. Då HAM lånar ut verk ur samlingarna till olika arrangörers utställningar i Finland och utomlands utnyttjar, upprätthåller och utvidgar HAM sina nätverk. Museets registratorer ansvarar för låneprocesserna, från den första kontakten till uppgörandet av avtal och koordineringen av transporter.

Konstsamlingen omfattande mer än 10 000 verk, nyförvärv av verk, verkfotografier, dokumentation, gallringar och andra åtgärder som rör samlingen administreras i samlingsförvaltningssystemet, som också genererar samlingens årliga bokföringsrapport. Personal som utbildats i att använda systemet har en nyckelroll i att se till att informationen förs in korrekt och i tillräcklig omfattning.

HAM utökar ständigt kunskapen om konstsamlingen. Forskningsarbete har en naturlig koppling till utställningar och publikationer om eller med anknytning till samlingen. I fråga om forskning och värdering av samlingen samarbetar konstmuseet även med utomstående konsthistoriker och andra experter i branschen. Forskningssamarbete kring samlingen görs med universitet och utomstående sakkunniga. Ett högklassigt samlingsarbete kräver också framöver djupgående expertis, och delning av denna expertis. Uppgifterna om verken i samlingen granskas och kompletteras också.

HAM stärker publikernas förståelse för konstsamlingen och deras känsla av ägarskap. Detta görs på många olika sätt. Förutom utställningar med verk ur samlingen, offentliga konstverk och verk i stadens lokaler kan man studera alla helsingforsares egen samling på webben, t.ex. i tjänsten Finna. På sin webbplats presenterar HAM konstsamlingen, dess historia och de senaste förvärven. Konstnärer som gör offentliga beställningsverk bjuds

in att presentera sina verk för byggnadernas användare och invånarna i området. Bilder och presentationer av verken publiceras på söksidan för offentliga verk som finns på HAMs webbplats. För nya konstprojekt utvecklas dessutom handlingsmodeller för att förankra projekten bland lokalernas användare vid valet av konstnär. När det gäller depositioner på enskilda platser, till exempel skolor, har användarna av lokalerna engagerats i valet av konstverk. Andra möjligheter att öppna upp publikarbetet, delaktigheten och verkens innehåll kartläggs i fråga om konstsamlingen, deponeringar, nya projekt för anskaffning av offentlig konst och för redan existerande offentliga konstverk.

HAM sköter dessutom uppdraget som regionalt konstmuseum i Nyland och fungerar som expert på konst och det visuella kulturarvet. HAM utvecklar och delar i hög grad med sig av sin sakkunskap i frågor som anknyter till uppgiften som regionalt ansvarsmuseum. Beträffande samlingarna samarbetar HAM fortsättningsvis med regionens konstmuseer. En framtidsutmaning för museerna är att profilera konstsamlingarna tydligare.

HAM Helsingfors konstmuseums arbete för samhällsansvar samordnas av en arbetsgrupp bestående av representanter för museets olika enheter. Målet för museets ansvarsprogram är att övergripande utveckla samhällsansvaret vid Helsingfors konstmuseum. Ansvarsprogrammet omfattar ekologiska, sociala och ekonomiska aspekter på verksamheten och i programmet finns mål, åtgärder och indikatorer för samhällsansvarets alla delområden. Programmet uppdateras och utvecklas aktivt.

Inom samlingsarbetet innebär exempelvis samhällsansvar ekologiska lösningar för förvaring, underhåll och logistik, publikorienterad och socialt ansvarsfull och tillgänglig visning av samlingen samt planerade, ekonomiska samlingsförvärv som beaktar mångfalden och jämställdheten i verksamhetsmiljön.

HAMs expertarbete beskrivs närmare i de följande kapitlen i denna samlingspolicy.

ELLEN THESLEFF

Thyra Elisabeth

1892

Foto: Majja Toivanen / HAM

2. VAD SAMLINGEN BESTÅR AV

2.1. Den växande samlingen

SAMLINGEN SOM KONSTMUSEET FÖRVALTAR består av flera separata samlingar. Den största till omfånget är Den växande samlingen. Till den förvärvas årligen nya verk med hjälp av riktade anslag för konstförvärv. Fram till slutet av 2022 ingick dessa i konstmuseets investeringsanslag, och från och med 2023 ingår de i investeringsanslagen som Helsingfors stad anvisar Kultur- och fritidssektorn för inköp av konst.

Den växande samlingen utökas aktivt och målmedvetet, huvudfokus ligger på aktuell samtidskonst. Den finländska bildkonsten är numera en oskiljaktig del av en internationell kontext. HAM verkar i huvudstadens mångspråkiga och mångkulturella miljö i nätverk med en mångfald av aktörer. Verk av konstnärer som inte är födda i Finland har i främsta hand förvärvats på konstmuseets egna växlande utställningar. Bland förvärven finns många framstående verk.

För att komplettera HAMs existerande samling har äldre konst även köpts in på auktioner. Bland de cirka 7 000 verken i Den växande samlingen kan man urskilja flera olika helheter av verk och konstnärer. Sammanlagt är mer än 2 300 konstnärer representerade i samlingarna.

1960-talets informalism samt konstruktivistiska och geometriska riktningar är välrepresenterade i Den växande samlingen. Bland enskilda konstnärer som är representerade med flera verk

kan nämnas bl.a. *Prismagruppen* och företrädare för den abstrakta konsten. Några konstnärer är representerade med helheter omfattande mer än 100 verk, bland dem finns också donerade verk.

I Den växande samlingen är konst från 1970- och 1980-talet som är välrepresenterad. En del av verken har förvärvats av konstnärer som verkade i det etablerade konstfältets periferi. *Jan Olof Mallanders* samling, som förvärvades 1990, ingår som en separat enhet i Den växande samlingen. *Mallanders* samling fokuserar på alternativa konstriktningar från 1970-talet. Kärnan i samlingen består av konstnärer som på 1970-talet ställde ut på galleriet *Halvat Huvit* på Villagatan i Helsingfors. Galleriet visade bl.a. konceptkonst och popkonst.

I Den växande samlingen finns flera målningar av 1980-talskonstnärer. Också *Harkonmäkisamlingen* representerar denna tidsperiod. Ursprungligen förvärvades den som en del av Den växande samlingen, men den ombildades senare till en egen samling. I den finns många målningar i stort format som avspeglar sin tid, främst finländsk samtidskonst från 1980-talet.

Ett centralt inslag i Den växande samlingen är unga konstnärer från olika tidsperioder. HAM-galleriet (före detta Glogalleriet) har varit en viktig språngbräda för många konstnärers karriär, och flera verk har köpts in till HAMs konstsamling på galleriets utställningar. HAMs förmåga att identifiera nya fenomen inom konsten och reagera på dem bygger på gedigen konstexpertis, vilket har gjort det möjligt att i ett tidigt skede bevara dessa fenomen genom verkanskaffningar.

I Den växande samlingen finns en stor mängd mediekonstverk, cirka 200 stycken, vilket betyder att samlingen av mediekonst är en av de största i Finland.

De 1 900 fotografiska verken i Den växande samlingen utgör i sig en betydelsefull helhet. Bland dem kan speciellt noteras fotografier som dokumenterar 1990-talet och kollektionen *Stadens unga* med foton av sammanlagt 29 fotografer från perioden 1955–2000. Kollektionen förvärvades på en HAM-utställning med samma namn.

Äldre konst av kvinnliga konstnärer utgör en tydligt urskiljbar helhet i Den växande samlingen. Sådana verk finns också i donationssamlingarna.

2.2. Samlingen av offentlig konst

I HAMs samling ingår också Finlands största samling av offentlig konst, mer än 500 verk. Av dem finns lite mer än hälften till allmänt beskådande ute i det offentliga rummet: på stadens allmänna områden, i parker och på öppna platser samt på fasaderna eller tomterna i stadens fastigheter. En lika stor mängd verk som planerats enkom för den plats de befinner sig på finns inne i stadens halvoffentliga rum – i bibliotek, skolor och daghem som ägs av staden. Samlingen växer med cirka 15–20 nya verk per år.

På offentlig plats i staden finns även verk som ägs av företag, staten eller privata instanser och som inte ingår i HAMs konstsamling.

Verken i samlingen av offentlig konst är i allmänhet gjorda för en viss plats och är alltså platsspecifika. Förutom de platsspecifika verken har HAM deponerat cirka 2 500 verk ur Den växande samlingen i stadens lokaler.

I samlingen ingår verk från tre århundraden och den utökas varje år speciellt genom enprocentsprincipen som Helsingfors stad följer. Samlingen är unik och betydelsefull även på riksnivå: i den ingår nationalskatter som *Havis Amanda*, *Sibeliusmonumentet*, *Det nationella minnesmärket över vinterkriget* och monumenten över våra presidenter. Offentliga konstverk beställs traditionellt av sin tids mest betydelsefulla och erkända konstnärer. För beställningsverken söker HAM dock bland en bred skala av professionella konstnärer, även unga som gör sina första offentliga beställningsverk.

Förutom beställningsverk har staden också tagit emot flera offentliga konstverk som donationer. Bland annat har finska staten donerat alla monumenten över Finlands presidenter samt *Paavo Nurmi-statyn*. Andra donationer är *Sibeliusmonumentet*, *Tre smeder* och bland nyare verk exempelvis *Det nationella minnesmärket över vinterkriget*.

2.3. Donerade och deponerade samlingar

I samlingarna ingår förutom Den växande samlingen också betydande samlingar som staden fått genom testamentariska donationer, såsom *Leonard och Katarina Bäcksbackas*, *Gösta Beckers*, *Aune och Elias Laaksonens*, *Katriina Salmela-Hasáns* och *David Hasáns* konstsamlingar.

Den viktigaste av konstmuseets donerade samlingar är *Leonard och Katarina Bäcksbackas* samling med 448 verk, främst finländsk 1900-talskonst. Konstsalongen, som grundades av *Leonard Bäcksbacka* 1915, var ett av Finlands mest betydande gallerier och en viktig aktör på konstfältet. Konstsamlingen är ett resultat av Konstsalongens långvariga verksamhet. Galleriets kärna var redan från början att stöda unga konstnärer och ha goda relationer till konstnärerna. Genom åren följde galleriet en mycket enhetlig konstnärlig linje med fokus på målerisk och föreställande färgkonst. Den testamentariska gåva som staden mottog 1976 är grunden för och kärnan i stadens konstmuseum. Som en följd av donationen byggde staden ett konstmuseum för samlingen i Mejlans. 1979 fick stadens konstsamling namnet Helsingfors stads konstmuseum. Många av verken är verkliga pärlor inom den finländska konsten, skapade av de mest framstående konstnärerna i vår konsthistoria, såsom *Tyko Sallinen*, *Marcus Collin*, *Alfred William Finch*, *Jalmari Ruokokoski* och *Ellen Thesleff*. Till samlingen har senare anslutits en grupp verk av *Marcus Collin*, och i den ingår även fransk 1900-talskonst.

Leonard och Katarina Bäcksbackas son *Ingjald Bäcksbacka* tog över efter sin far och var chef för Konstsalongen fram till 1978. FD *Christina Bäcksbacka* fortsatte farföräldrarnas och faderns värdefulla arbete som konstsamlare och gallerist. På Christina Bäcksbackas begäran avskildes den samling som hennes farföräldrar samlat till en separat enhet, och senare tillskott till samlingen avskildes till en andra separat samling som bär namnet *Ingjald Bäcksbackas och Christina Bäcksbackas samlingar*. Samlingen grundades 2018 och till den överfördes alla verk som *Christina Bäcksbacka* donerat från 1980 framåt. I den donerade samlingen ingår nu mer än 300 verk, och den utökas fortfarande genom donationer. En del av verken i *Bäcksbackas samling* är permanent utställda på HAM.

Staden har också tagit emot andra betydande donationer, såsom *Raimo och Maarit Huttunens samling*, vars första del mottogs 2018. Samlingen består av mer än 300 verk, främst inhemsk samtida konst som samlats med ett personligt grepp. Den kompletteras ytterligare genom donationer. Mindre samlingar har donerats av bland andra konstnärerna *Alice Kaira* och *Anitra Lucander*.

En samling omfattande 38 glasverk av formgivaren och skulptören *Timo Sarpaneva* anslöts till Helsingfors stads konstmuseums samling 1995 och deponerades i Designmuseet. Deponeringsavtalet gick ut 2022, då samlingen återfördes till HAM.

2.4. Överföring av samlingar

Överföringar är en typ av förvärv till samlingar och även en möjlig metod för gallring. Överföringar kan göras genom förvaltningsförfarande, om parterna är samlingar med samma ägare, exempelvis staden. Helsingfors stadsmuseum och HAM har gjort överföringar mellan sig. Samlingarna i båda museerna ägs av Helsingfors stad.

Exempelvis anslöts konstverk placerade i skolor till stadens konstsamling i samband med grundskolereformen på 1980-talet. Skolornas samlingar består bl.a. av verk som skolorna i tiden antingen skaffade självständigt eller fick som donationer genom föreningen *Konst till skolorna*. Tack vare föreningen kunde verk av den tidens mest kända konstnärer exponeras i skolorna.

År 2018 överfördes *Hilda Flodins* samling av gipsskulpturer från Stadsmuseet till HAM. Samlingen består främst av skisser och delskisser i gips.

Den äldsta delen av stadens konstsamling, *Otto W. Furuuhjelms samling*, anslöts till HAMs samling 2015. Fram till dess hade den förvaltats av stadsmuseet. Samlingen består av 58 verk som staden fick som testamentarisk donation 1883. I den finns huvudsakligen verk som köpts på konstmarknaden i S:t Petersburg: gammal italiensk och nederländsk konst samt målningar med landskaps- och jaktmotiv av ryska konstnärer från 1600–1800-talet.

2.5. Arkivsamlingen och verksamhetens arkiv

HAMs arkiv har vuxit fram från och med att konstmuseets grundades. Uppgifter om museets verksamhet har arkiverats systematiskt ända från början, numera i enlighet med en arkivplan. Sammantaget består HAMs arkiv av katalogiserat material på papper, ett bildarkiv samt en separat arkivsamling med material som rör konstsamlingen och som finns i samlingsförvaltningssystemet. I alla tre arkiven finns material med anknytning till exempelvis utställningar och konstmuseets historia. Arkivsamlingen skiljer sig från det övriga arkivmaterialet genom att det är direkt knutet till verken i samlingen.

HAMs pappersarkiv innehåller katalogiserat och dokumenterat material om museets historia och verksamhet, tidningssurklipp, publikationer utgivna i museets publikationsserie och andra trycksaker såsom inbjudningskort och affischer. Arkivet är inte ett forskningsarkiv, utan det används främst internt.

Digitala foton på verk i samlingen utgör den centrala delen av bildarkivet, och de administreras genom samlingsförvaltningssystemet. För museets interna bruk sparas dessutom systematiskt dokumenterande bilder från utställningar och exempelvis foton från olika evenemang. I det passiva arkivet ingår också gamla diabilder och foton på papper.

Helheter som ingår i arkivsamlingen och som administreras i samlingsförvaltningssystemet är material med direkt anknytning till verken och konstnärerna i HAMs konstsamling, såsom bilder, skisser, dokument, objekt, eller helheter som på annat sätt anknyter till samlingarna. I arkivsamlingen har detta material katalogiserats i fyra grupper: 1. samlingar, 2. utställningar, 3. konstmuseets historia och 4. material som anknyter till konstnärerna i samlingen.

1. I arkivhelheten som rör samlingarna finns bland annat icke-inventerade porträtt på märkespersoner i stadens historia, bildmaterial som anknyter till de donerade samlingarna och annat material.
2. I arkivhelheten som rör utställningar finns bland annat material som man låtit göra eller har tagit emot i samband med HAMs utställningar och som anknyter till verken i stadens konstsamling.

3. I arkivhelheten som rör konstmuseets historia finns bland annat hängningsplaner för stadens konstsamling i HAMs olika museibyggnader samt bilder på hängningar från utställningar med verk ur samlingarna.
4. I arkivhelheten som rör samlingens konstnärer finns bland annat fotografier på konstnärerna och annat material som rör dem.

LEENA NIO

Komposition med nyligen färgat hår och second-hand tröja
2023–2024

Foto: Sonja Hyytiäinen / HAM

3. HUR SAMLINGEN UTÖKAS

3.1. Förvärv till stadens konstsamling

DÅ HAM OMVANDLADES till en stiftelse förblev konstsamlingen i Helsingfors stads ägo, och staden deponerade samlingen hos stiftelsen. HAM förvaltar och utökar stadens konstsamling i enlighet med ett avtal mellan staden och HAM. Omvandlingen till stiftelse innebär att beslutsgången gällande utökandet av samlingen förändrades, men HAMs roll som stadens expert på bildkonst är oförändrad.

Utgångspunkten för utökandet av konstsamlingen och beslut rörande detta är HAMs expertis. Beslut om förvärv av verk är offentliga.

Förvärv till **Den växande samlingen** bereds av en konstansaffningsgrupp med sakkunniga representanter från alla HAMs enheter. Konstmuseets chef beslutar om gruppens sammansättning. Förslag till anskaffningar kommer också från andra håll än HAM. Konstmuseets chef gör de slutgiltiga förslagen om vilka verk som ska förvärvas.

Tjänstemannabeslut baserat på HAM:s anskaffningsförslag fattas i regel av kulturdirektören eller annan beslutsfattare inom kultur- och fritidsförvaltningen inom ramen för anskaffningsgränserna.

Samlingen av offentlig konst utökas huvudsakligen genom enprocentsprojekt. I Helsingfors följs enprocentsprincipen vid stadens egna husbyggnads-, gatu- och parkprojekt samt vid om-

rådesbyggande på stadens mark. Med procentanslagen beställs huvudsakligen nya verk som uttryckligen planeras för en viss plats. I dessa projekt fungerar HAM som konstexpert, medan beställaren är antingen Stadskansliet eller Stadsmiljösektorn (KYMP). HAMs experter vid enheten för offentlig konst bereder förslag på konstnärer för varje byggnadsprojekt där procentanslag ingår. Förslagen behandlas av enheten och godkänns av museichefen. Därefter presenterar HAMs expert förslaget för byggnadsprojektets arbetsgrupp bestående av representanter för beställaren, planerarna samt eventuella användare. I egenskap av stadens konstexpert har HAM mandat att utse en lämplig konstnär för varje byggnadsprojekt där det ingår procentanslag. Vid valet hörs arbetsgruppen och man förhandlar om önskemål och ramvillkor kring valet. Konstmuseets chef ger förslag på vilka konstverk som ska beställas. HAM handleder utarbetandet av ett utkast. Då det färdiga utkastet är godkänt av arbetsgruppen fattas ett tjänsteinnehavarbeslut om att lämna ett beställningsuppdrag till beställaren. När verken färdigställts införlivas de i HAMs konstsamling. Kulturdirektören fattar nödvändiga tjänsteinnehavarbeslut utifrån konstmuseets förslag.

HAM förvärvar också nya offentliga konstverk med hjälp av separata anslag, då Kultur- och fritidssektorn är beställare. Tjänsteinnehavarbeslut om beställning av skisser och verk samt införlivande av verk i samlingen görs på samma sätt som vid förvärv till Den växande samlingen.

Helsingfors stad anvisar årligen separata anslag för utökande av konstsamlingen och den offentliga konsten.

1. Med anslaget för konstförvärv anskaffas verk till den växande samlingen.
2. Med anslaget för förvärv av offentlig konst anskaffas huvudsakligen nya beställningsverk som placeras permanent på stadens allmänna områden. Verken kan också vara tidsbundna och i vissa fall placeras exempelvis på tomter eller i fastigheter. Med detta anslag kan man även bekosta reparation av offentliga konstverk.

Båda dessa anslag är en del av de investeringsanslag som kultur- och fritidsnämnden årligen anvisar i samband med budgetbehandlingen. För verk som förvärvas på Helsingforsbiennalen är det möjligt att anvisa ett separat anslag för konstförvärv.

3.2. Olika sätt att utöka samlingen

I egenskap av Helsingfors stads expert på bildkonst gör HAM förslag till förvärv av konstverk och att verken införlivas i stadens konstsamling. Samlingen kan utökas på olika sätt:

Anskaffningar som görs med anslag

- inköp av färdigt verk
- beställningsverk, anskaffning/beställningsuppdrag

Anskaffningar som görs med enprocentsanslag

- anskaffning av nytt offentligt beställningsverk
- köp av färdigt verk

Donationer och testamentariska gåvor

Deponering

Överföringar till samlingen

I fråga om förvärv är HAM en aktiv och inflytelserik aktör på konstfältet som noga följer med aktuella fenomen inom den visuella kulturen, både i hemlandet och internationellt. Till **Den växande samlingen** förvärvas verk från gallerier, men också direkt av konstnärer. I fråga om äldre konst kan samlingarna även kompletteras med verk som köps på auktion.

HAM köper också verk på sina egna utställningar och på Helsingforsbiennalen. Konstmuseets olika funktioner är nära sammanlänkade och därför är det naturligt att utnyttja synergin mellan dem då HAMs konstsamling utökas. På motsvarande sätt visas HAMs redan existerande samling samt verk som HAM tidigare har kuraterat och producerat på Biennalen och på utställningar. Om man beslutar att förvärva ett verk som görs för en utställning eller för Biennalen kan anslag för anskaffning av verk också riktas till verkets produktionskostnader. Verk kan även göras på beställning, så att ett verk som görs för en utställning förblir en del av HAMs samling. Med anslag för offentlig konst beställs verk som premiärvisas på Biennalen eller på utställningar och som därefter placeras permanent på olika platser i staden.

Samlingen av offentlig konst utökas huvudsakligen med genom enprocentsprincipen.

Enprocentsprincipen innebär att en del av budgeten för offentliga byggprojekt reserveras för konst, och att man till offentliga byggnader, parker och öppna platser beställer nya verk som skapas uttryckligen för dessa platser. Genom att besluta att följa principen om procentkonst kan städer och andra offentliga samfund visa att de förbinder sig till att främja konst och en högklassig bebyggd miljö. Helsingfors har följt enprocentsprincipen sedan 1991. År 2021 fastställde stadsstyrelsen principen i ett bestående beslut (BILAGA 3 och 4), och den utvidgades till att också gälla områden där det görs stadsförnyelse och kompletteringsbyggande. Tack vare den livliga byggnadsverksamheten är Helsingfors Finlands största beställare av offentlig konst och en betydande beställare av offentlig konst också internationellt sett.

Vid alla betydande husbyggnads-, gatu- och parkinvesteringar i Helsingfors inkluderas en andel för konst. Vid områdesbyggande och stadsförnyelseprojekt genomförs enprocentsprincipen genom att man av byggherrarna uppbär ett anslag för konst som är bundet till antalet våningskvadratmeter och byggrättens omfattning. Exempelvis i Fiskehamnen har man alltsedan 2014 genomfört ett omfattande program för offentlig konst som fortsätter in på 2030-talet.

HAM fungerar som expert och som kurator för enprocentsprojekten, ger förslag på konstnärer och koordinerar samarbetet mellan konstnären, beställaren, planerarna och användarna. Efter att verken färdigställts informerar HAM om dem och ser till att de införlivas i HAMs konstsamling.

Konstmuseet förvärvar även offentliga verk genom **anslag för offentlig konst**, som inte är knutet till byggprojekt. Anslaget stärker jämlikheten mellan olika områden i fråga om offentlig konst, eftersom det gör det möjligt att anskaffa verk också till stadsdelar där staden inte har några byggprojekt och därmed inte heller någon enprocentsfinansiering. Detta anslag riktas i enlighet med HAMs strategi till beställningsverk som anknyter till HAMs utställningar eller till Biennalen.

I regel väljer HAM vilka konstnärer som bjuds in till offentliga konstprojekt utifrån sin konstexpertis. Förutom sådana direkta beställningar kan konstnärsväl ibland också göras genom **konsttävlingar**. En konsttävling kan antingen vara öppen, där förslagen ges anonymt, eller ett parallellt skissuppdag från en utvald grupp konstnärer. HAM förutsätter att beställaren till tillämpliga

delar följer Konstnärsgillet i Finlands anvisningar för tävlingar. Att ordna en konståvling kräver mera tid och pengar än ett inbjudningsförfarande, så man överväger från fall till fall om en sådan ska ordnas. HAM ordnar dessutom portfolioansökningar för att så brett som möjligt kartlägga konstnärer som gör offentlig konst.

Ända sedan 1800-talet har **donationer** spelat en viktig roll för stadens konstsamling. I synnerhet äldre konst förvärvas genom donationer. Då verk doneras till Den växande samlingen är HAM både sakkunnig och remissinstans samt då donationen genomförs även mottagare.

Staden får också offentlig konst genom donationer – största delen av Helsingfors historiska offentliga konstverk har i själva verket i tiden donerats till staden. Staden finansierar inte minnesmärken över personer, men sådana har införlivats i samlingen efter att de har donerats till staden. Verkdonationer som ansluts till samlingen bedöms enligt samma kriterier i fråga om konstnärlig kvalitet och underhåll som alla andra förvärv. Stadsmiljösektorn utvärderar föreslagna donationers placering samt tekniska och andra praktiska frågor. Tillsammans bedömer man om den föreslagna donationen kan genomföras. Staden förutsätter dessutom att den som gör donationen förbinder sig att täcka alla kostnader kring donationsprojektet. HAMs mål är att det görs stadsövergripande anvisningar för donationer av offentliga konstverk, där man slår fast en tydlig process, beslutande instanser och tillvägagångssätt.

Under årens lopp har HAM också tagit emot några **deponeringar**. Vid en deponering kvarstår äganderätten hos verkens ägare, medan mottagaren förvaltar och underhåller verken. I fråga om deponeringar bör man se till att kostnaderna för de deponerade verken inte blir oskäligen och att depositionstiden är ändamålsenlig för mottagaren. Därför föredrar HAM donationer framom depositioner, om det är möjligt. De som äger deponerade offentliga konstverk ansvarar för konserveringen av dem, medan Stadsmiljösektorn (KYMP) ansvarar för underhållet av miljön runt verken. Eftersom deponerade offentliga konstverk finns i områden som underhålls av KYMP har HAM ingen egentlig ansvarsroll gällande dem. Av det skälet ska praxis för deponering av offentliga konstverk utvärderas och reformeras under strategiperioden.

Stadens interna **överföringar av konstverk** har gjorts som administrativa förfaranden, det vill säga att beslut om att

införliva verk i samlingarna har gjorts av den mottagande parten. Ibland kan det i stadens lokaler hittas verk som inte ingår i HAMs konstsamling. På stadens allmänna områden har också tillkommit verk som KYMP beställt och gett tillstånd till och som inte ursprungligen har införlivats i konstsamlingen. I fråga om sådana verk avgörs från fall till fall om de ska överföras till samlingen. De konstverk som föreslås granskas enligt samma kriterier som vid konstanskaffningar, med andra ord införlivas inte alla föreslagna verk i HAMs konstsamling. HAM förbinder sig att underhålla verk som överförts till samlingen och införlivats i den på samma sätt som anskaffade eller donerade verk.

3.3. Riktlinjer för förvärv

I egenskap av Helsingfors stads expert på bildkonst avgör HAM vilka konstverk och vilka konstnärer som ska ingå i stadens konstsamling. Samlingen utökas målmedvetet och aktivt. På HAM är man medveten om det ansvar som följer med en utökning och försöker ständigt bredda och fördjupa sin sakkunskap, granska valen självkritiskt och ta lärdom av dem. Vid valen beaktas också olika aspekter av det ekosociala ansvaret.

Vår tids bildkonst blir allt mera mångfasetterad. Genom konstförvärven synliggörs konstens olika dimensioner och dess mångsidighet, samtidigt som förståelsen ökar för konsten och de ämnen som den behandlar. HAMs riktlinjer för förvärv är avsiktligt breda för att man ska kunna fungera flexibelt och förvärva den mest intressanta konsten vid varje tidpunkt. Riktlinjerna hjälper dock att fokusera på de val som är mest ändamålsenliga för HAMs och Helsingforsbornas samlingar.

De förvärv som görs pekar alltid i den riktning man önskar att samlingens utveckling ska följa. Varje anskaffning och donation speglas mot den existerande samlingen och dess särart. De verk som HAM anskaffat och kuraterat är ett utsnitt av sin egen tid, de lämnar ett avtryck i den och påverkar för sin del konsthistorien.

Samlingen utökas huvudsakligen med den mest aktuella samtidskonsten. Den finländska bildkonsten är numera en oskiljaktig del av en internationell kontext. HAM verkar i huvudstadens mångspråkiga och mångkulturella miljö i nätverk med en mångfald av aktörer. Därmed är det inte ändamålsenligt att skilja på

lokal och internationell konst. För HAM är internationalism en världsbild, vilket innebär aktiv växelverkan och dialog med den övriga världen.

HAM förvärvar och beställer verk av en så mångfasetterad grupp av yrkeskonstnärer som möjligt.

HAM har länge och konsekvent satsat på aktuell konst som utforskar nya vägar. Vid anskaffningarna har man ända från början följt konstnärer som söker nya och överraskande synvinklar på bildkonstens estetiska och innehållsmässiga frågor. I samlingen finns därför tidiga verk av många numera högt meriterade konstnärer.

Bildkonsten, och konsten i allmänhet, avspeglar sin tid och sitt samhälle. För tillfället är det i synnerhet frågor kring klimatkrisen, förhållandet till naturen och mångfalden som tar sig uttryck i innehållet, och det är viktigt att detta bevaras genom konstförvärven. Till samlingen förvärvas även för vår tid typiska ställningstaganden och kritisk konst.

Samtidskonsten är del av ett kontinuum och en konstens långa tradition. Förutom högaktuella teman finns det bland förvärven också plats för tidlösa och universella verk som utforskar konstens estetiska och materiella frågor.

Kurateringen av nya beställningsverk för offentliga rum medför egna specifika utmaningar. Då ett verk i utgångspunkten planeras för ett visst rum, en viss plats och kontext påverkar dessas egenskaper och ramvillkor ofrånkomligen processen och slutresultatet. Offentliga konstverk är individuellt och i olika grad platsspecifika. Förutom frågor om konstens innehåll, material och estetik måste konstnären och kuratorn hantera en lång rad praktiska ramvillkor. Publikrelationen för offentlig konst avviker också från den konst som visas i museilokaler: utomhus, i det offentliga rummet, möter verket en bred publik och inomhus, såsom i skolor och daghem, är konsten en del av vardagen för barn och unga i en viss ålder.

För närvarande planeras största delen av de offentliga konstverken för att ha en lång livslängd. Verk eller delar av verk kan dock ha olika långa livscyklar, och av välgrundade skäl kan verk även vara eventbaserade och temporära. Verken lämnar dock alltid permanenta spår i samlingen, till exempel i form av dokumentation. Det eventbaserade och temporära anknyter å sin sida till frågor om ekologisk, hållbar och ansvarsfull verksamhet.

De mest bestående kriterierna för förvärv av konst är hög konstnärlig nivå, professionalitet och kvalitet. För stadens konst-

samling har inte ställts upp några tidsmässiga, innehållsmässiga eller geografiska begränsningar. Tekniska eller andra klassificerande kriterier finns inte. Verken ska dock vara manifesterade inom området bildkonst, vara en del av ett bredare område inom visuell kultur. HAM stöder professionella konstnärers ställning och innehåll som produceras av yrkeskonstnärer. I HAMs nya strategi är konsten alltings utgångspunkt. Grunden för all verksamhet är en tro på konstens kraft och konstnärernas förmåga att skapa insikter, ge andliga byggstenar och beröra.

I en del fall kan HAMs konstsamling också kompletteras med äldre konst ifall verken har en anknytning till den existerande samlingen.

Genom konstförvärven bevaras kulturarvet för kommande publik. Eftersom HAM är en betydande förvärvare av bildkonst utgör otillräckliga förvärvsanslag i förhållande till prisutvecklingen inom konsten en riskfaktor vad gäller HAMs förmåga att fullgöra sin grundläggande uppgift.

TOVE JANSSON

Före maskeraden

1943

Foto: Yehia Eweis / HAM

4. HUR SAMLINGEN FÖRVARAS OCH VÅRDAS

FÖR FÖRVARING OCH VÅRD av HAMs konstsamling ansvarar yrkespersoner som är specialiserade på hantering och underhåll av samlingen. Arbetet styrs av nationella och internationella lagar, bestämmelser och etiska anvisningar för kulturegendomar. I centrum för detta arbete står konstmuseets konservatorer, museimästare, registratorer, fotografer, arkitekt och kuratorer som alla samarbetar för att bevara verkets fysiska eller i vissa fall digitala form så oförändrad som möjligt så länge som möjligt.

Grundvalen för samlingens fortbestånd är: dokumentation, katalogisering, inventering och noggrann övervakning av förflyttning av verk med hjälp av ett system för samlingsförvaltning, förebyggande och genomgripande/reparerande konserveringsåtgärder samt upprätthållande av en hög säkerhetsnivå överallt där verk visas, förvaras eller förflyttas.

Samlingsförvaltningssystemet innehåller information om alla anskaffningar och donationer till samlingen, om alla verk och deras placering. I systemet administreras även alla åtgärder som vidtas i fråga om verken. Att uppgifterna i samlingsförvaltningssystemet är uppdaterade är en del av riskhanteringen.

4.1. Förvaring, konservering och underhåll

I processen att bevara verk ingår verkhanteringsens alla delområden, med undersökning och dokumentation då verket anländer till samlingen, exponering och presentation av verket, säkerställande att verkflyttningar görs tryggt samt alla de åtgärder som vidtas för att bevara verket, inklusive konservering.

Konservering av konstverk omfattar både egentlig och förebyggande konservering och andra åtgärder för att säkerställa att verken bevaras. Med förebyggande konservering kan man öka verkets livslängd utan konkreta ingrepp på verket i sig.

Sådana förebyggande åtgärder är:

- Anvisningar om hur verket ska förvaras, hanteras och visas utifrån undersökningar av och kunskap om de material och tekniker som använts, med hjälp av eventuella konstnärsintervjuer eller instruktioner från konstnären. I fråga om nya offentliga konstverk bör konstnären ges anvisningar gällande material och teknisk driftsäkerhet och man bör även i övrigt utnyttja HAMs sakkunskap vid produktions- och utplaceringsprocesserna.
- Noggrann skriftlig och fotografisk dokumentation av verket så förändringar kan observeras, samt noggrann granskning av verkets skick då det ska ställas ut eller förflyttas.
- Anvisningar om hanteringen av verken, till exempel genom undervisning av personal och samarbetspartner, eller åtgärder för att förhindra att verket vidrörs, antingen i form av anvisningar eller genom fysiska skyddsåtgärder såsom hinder eller skydd, exempelvis inramning.
- Säkerställande att transport av verk sker professionellt genom val av aktörer och transportmedel samt genom avtal, anvisningar och i vissa fall kurirverksamhet, där en övervakare följer med verket under hela resan.
- Åtgärder före och under den tid som verk visas på utställningar och deponeringsplatser, såsom konditionsgranskning, dokumentering och noggrann granskning av förhållandena på den plats där verket visas (säkerhet, belysning, temperatur och luftfuktighet) samt val som görs utifrån dessa observationer.

- Säkerställande av förhållandena under vilka verk förvaras, vilket följs upp med apparatur som konstmuseet förfogar över vid sidan av system för fastighetsautomation, samt att utifrån tillgängliga data säkra apparaturens funktionsduglighet. Val av konstruktioner, förpackningsmaterial och förpackningar som används vid förvaringen.

Egentliga praktiska konserveringsåtgärder riktar sig till konstverkets struktur eller material, antingen så att man lägger till eller tar bort något, eller i vissa fall ersätter delar av verket med nya. De vanligaste åtgärderna är rengöring, att jämna ut eller reparera ytan och fixera färgskikt eller verkdelar. Om en del av ett verk ersätts med en ny föregås detta alltid av en utförlig multidisciplinär diskussion och noggrant övervägande samt dokumentation av verkets skick före ingreppet. Alla konserveringsåtgärder bokförs och dokumenteras i samlingsförvaltningssystemet.

Vid underhåll av verk, antingen på den plats där det deponerats eller under en utställning, ingår många av de ovan nämnda konserveringsåtgärderna. I vissa fall kan en del av dem överföras till andra parter, t.ex. i fråga om rutinmässiga byten av elektriska delar såsom lampor eller, i fråga om offentliga konstverk, åtgärder som rengöring eller vattenförsörjning, vilka sköts i samarbete med Stadsmiljösektorn.

I stadens konstsamling finns mer än 500 offentliga konstverk från tre sekler. Varje verk åldras och kräver underhåll, reparationer och konservering som museets enhet för offentlig konst ansvarar för tillsammans med Stadsmiljösektorn. Strävan är att bevara verk för kommande generationer så länge som möjligt och i ett skick som motsvarar konstnärens ursprungliga avsikt. Ibland kan verk inte längre repareras och då måste det gallras ut på det sätt som anges i HAMs utgallringsprocess.

I **underhållet av den offentliga konsten** ingår bland annat konservering, tekniska reparationer, tvätt och skyddande ytbehandlingar. HAM förutser underhållsbehovet och reparerar och konserverar verk planmässigt men försöker också reagera så snabbt som möjligt på överraskande problemsituationer och skadegörelse.

Den 16 mars 2023 slöts ett avtal om underhåll av offentlig konst mellan KYMP, KUVA och HAM. Den praxis som beskrivs i avtalet förankras och etableras tillsammans med KYMP. Detta kräver bland annat också att skötselanvisningarna för varje verk

förnyas och att arbetsfördelningen slås fast, speciellt i fråga om fastigheternas procentkonstverk.

Då staden bygger och gör gatuarbeten måste verk också flyttas och magasineras. I allmänhet försöker man föra tillbaka verket till sin ursprungliga plats eller så nära den som möjligt, eller på något annat sätt beakta den ursprungliga kontexten. Alltid lyckas det inte, exempelvis om platsen förändras genomgripande, om det inte kan hittas en ny naturlig plats för verket eller om man river byggnaden som verket funnits i. Ibland måste verk magasineras tills vidare, och man kan till och med besluta att inleda en gallringsprocess.

Förutom verk som planeras för en viss plats och en lång livscykel producerar HAM också eventbaserade och temporära offentliga konstverk med fastslagen livslängd. Då verket har nått slutet av sin livscykel underhålls det inte längre. Eventbaserade och temporära verk dokumenteras och dokumentationen sparas i samlingsförvaltningssystemet.

4.2. Verkens säkerhet

Att trygga verkens säkerhet är en del av konstmuseets dagliga verksamhet. Hur väl detta fungerar granskas regelbundet med hjälp av riskhantering. **Riskhantering** i fråga om verkens säkerhet grundar sig på sakkunskapen hos HAMs ledningsgrupp, säkerhetsarbetsgruppen, samlingsenheten och enheten för offentlig konst. Riskhantering utförs även i samarbete med Kultur- och fritidssektorn. Vid behov kan man göra snabba förändringar i säkerhetsnivå och -arrangemang. Samlingskonstverkens säkerhet tryggas inte bara genom flera olika förebyggande konserveringsåtgärder, utan också genom olika slag av tekniska säkerhetsåtgärder på verksamhetsställena.

Då verk deponeras och beställningsverk utplaceras i stadens lokaler utsätts de alltid för en kalkylerad risk som man försöker minska genom val av verk och hängningslösningar, vid planeringen av beställningsverk samt genom gott samarbete med personalen på deponeringsplatserna. På platser där det finns procentkonst får användarna anvisningar om hur de kan ta hänsyn till och skydda konstverken som placerats i deras lokaler. För fastigheternas disponenter kommer det att göras upp anvisningar om underhållet av procentkonst. Olika återkopplingssystem

och stadsbornas egen aktivitet hjälper också till att hantera detta delområde.

I HAMs regelbundna verksamhet ingår att inventera konstverken i museets samlingscenter och på platser där det finns deponerade verk eller procentkonst. Då man uppsöker de deponerade och offentliga verken granskas deras placering och eventuella förändringar. På senare år har man gått igenom flera av deponeringsplatserna i samband med att verken försetts med skyltar. Skyltning vid konstverken, utvidgade infotexter om verken och procentkonstanvisningar med bakgrundsinformation ger ökad kunskap och kännedom om verken och om stadens konstsamling. Detta underlättar skötseln av stadens egendom och informationsgången mellan deponeringsplatserna och HAM. Inventeringen av verk sker fortlöpande då funktioner flyttar, lokaler renoveras och säljs eller som en följd av organisationsförändringar.

Förutom dessa åtgärder skickar HAM med ca 5–7 års mellanrum ut en omfattande inventeringsenkät till alla mottagare av deponerad konst och procentkonst med frågor om verkens status, om de ännu finns på plats och vilket skick de är i. Samtidigt kontrolleras kontaktpersonernas uppgifter. I samband med dessa inventeringar hittas ofta verk som vid tidigare inventeringar fått markeringen ”hittas inte”, ibland till och med efter flera decennier. Konstmuseets personal hjälper till med att spåra upp och identifiera verken. Praxis har varit att verk med markeringen ”hittas inte” avlägsnas från deponeringsplatsens verklista först då man flera gånger har försökt utreda var de befinner sig.

Den senaste inventeringsenkäten gjordes 2018–2020. Hela processen, från det att listorna skickas ut till det att uppgifterna har kontrollerats och uppdaterats i samlingsförvaltningssystemet, tar flera år. Regelbunden och ömsesidig kontakt mellan konstmuseet och mottagarna av deponerade verk och procentkonst är viktig. Detta sköts genom anvisningar och i samband med besök och inventeringar. Kontaktuppgifter till kuratorerna som sköter dessa uppgifter finns på HAMs webbplats.

HAM och Helsingfors stadsmuseum har ett gemensamt samlingscenter. Dess säkerhetsnivå är hög i alla avseenden. Säkerhetsnivån i HAMs egna utställningslokaler i Tennispalatset är också hög och motsvarar internationell museistandard. Båda lokalerna är försedda med klimatteknik som upprätthåller rekommenderade förhållanden samt ändamålsenlig apparatur för släckning-, inbrotts- och brandlarm.

4.3. Gallring

Bevarandets etik är central för museiarbetet, och konstmuseets främsta uppgift är att fungera som bevarare av konsten. Ibland är det av olika skäl inte möjligt att bevara ett konstverk, som då kan gallras bort ur samlingen. Detta är dock ett undantag och det sista alternativet som det måste finnas vägande skäl för. Med gallring avses olika metoder för att permanent avlägsna ett objekt – i HAMs fall ett konstverk – ur samlingen, dels de konkreta åtgärderna för att avlägsna det, dels att verkets status ändras i samlingsförvaltningssystemet.

Huvudprincipen för gallringar är att de ska göras av motiverade skäl. Om ett verk är farligt till sin struktur eller sitt material kan det vara en grund för utgallring. Ett verk kan ha förstörts av materialtekniska skäl eller på grund av förhållandena (exempelvis förändringar i den bebyggda miljön), som en följd av vandalism eller för att det har stulits eller försvunnit. Ibland når verk helt enkelt slutet av sin livscykel. I samtidskonsten görs verk som inte håller i tiotal eller hundratals år. Användningen av nya tekniker och material kan leda till oförutsedda förändringar som kan få verket att förändras väsentligt från sitt originaltillstånd. Ibland räcker det med att ersätta en del av verket med en ny, men ibland står man inför en gallring.

Ett konstverk kan exempelvis bestå av ljud, rörliga bilder, försvinnande konst, performance, event, installation eller internetkonst. Det kan också vara en plan eller ett koncept. Om sådana verk förvärvas till samlingen avtalar man om en livscykel för verket. Vid behov kan man även avtala om vad som ska ske då verket har nått slutet av livscykeln, det vill säga hur det ska avlägsnas ur HAMs konstsamling. Denna framförhållning gäller även för donationer om vars livslängd man vid behov kan avtala redan i donationsvillkoren.

Också inom mediekonsten är formaten och presentations-teknikerna föränderliga, vilket innebär stora utmaningar med tanke på traditionellt musealt bevarande. För mediekonst är det till exempel sannolikt att verkens lagringsformat föråldras. Problematiskt ur museisynvinkel är dessutom frågor kring presentationstekniken; i vilken grad anses tekniken vara en del av verket och hur ska den underhållas? I anskaffningsavtalen för mediekonst anges olika ramvillkor för hur verket ska bevaras och preswenteras på nytt, till exempel för att klargöra på vilket

sätt verkets tekniska format kan förändras för att säkra att verket bevaras.

Utgallringar kan även ses som ett sätt att utveckla samlingen. Stadens konstsamling består av olika instansers anskaffningar och donationer som gjorts från och med slutet av 1800-talet. Ända från början har man förvärvat verk för att ställas ut inomhus och utomhus, till glädje för stadsborna och stadens anställda. Katalogisering och vård av samlingen har gjorts systematiskt av professionell museipersonal sedan slutet av 1970-talet. Konstmuseets professionella personal har vuxit från och med 1980-talet. Gamla verkuppgifter kan delvis vara inexakta och bristfälliga och inte motsvara nutida standarder för katalogisering av konstverk. Under decenniernas lopp har det i stadens konstsamling också införlivats verk som kvalitetsmässigt inte motsvarar de för museisamlingen fastslagna kriterierna. Konstmuseets riktlinjer för förvärv definieras i denna samlingspolicy och de uppdateras regelbundet. Numera har stadens deponeringsverksamhet och den offentliga konsten klara mål och processbeskrivningar, och det görs regelbundna inventeringar. Under decenniernas lopp kan verk ha försvunnit från deponeringsplatserna och inte gå att spåra upp, eller de kan ha förstörts av olika orsaker.

I fråga om offentlig konst och fasta, platsspecifika verk kan ett verks plats eller omgivning förändras så mycket att verket måste avlägsnas. I första hand försöker man hitta en ny placering, men ibland är offentliga verk så platsspecifika att deras ursprungliga idé inte fungerar i en ny kontext. Ett verk kan även vara fäst i en konstruktion eller byggnad som förstörs, rivs eller säljs. Offentliga konstverk löper också risk för stöld eller vandalis. Ibland kan underhållskostnaderna, exempelvis energikostnader, för ett offentligt konstverk bli oskäligt höga. Om förnuftiga åtgärder inte kan vidtas för att göra kostnaderna rimliga kan man överväga en utgallring.

I enlighet med sin strategi säljer Helsingfors stad också fastigheter som inte behövs, och i dem kan det finnas samlingsverk som uttryckligen har planerats för och integrerats på den platsen. Om ett integrerat verk inte kan lösgöras och omplaceras utan att skadas eller för att verket är så platsspecifikt kan man tvingas gallra ut verk då de säljs som en del av en fastighet. Detta bedöms alltid från fall till fall, och man försöker få fastighetens nya ägare att förbinda sig till att bevara och underhålla verket. HAM utvecklar framförhållning och samarbetsmodeller med KYMP som ansvar för försäljningen av stadens fastigheter.

Då HAM tog i bruk samlingsförvaltningssystemet Museum-Plus i slutet av 2021 startade man upp ett projekt för att granska verk som har gallrats eller ska gallras bort. I samband med detta har man retroaktivt gått igenom utgallringar i alla samlingar.

Beslut om gallringar ur konstsamlingarna påverkas i hög grad av hur unika verken är. Beslut fattas inte lättvindigt, och då de fattas beaktas också konstmuseets roll i och ansvar för att upprätthålla konstbeståndet för kommande generationer. Man måste dock kunna omvärdera vissa delar av samlingarna eller enstaka verk. Andra faktorer som speciellt måste beaktas hänför sig till konstnärens roll och upphovsrättsliga frågor, såsom konstnärens rätt att få tillgång till sitt verk.

Vid utgallringsprocessen utnyttjas olika parterers sakkunskap och vid behov stöder man sig på expertutlåtanden. Det är också av största vikt att ta hänsyn till konstnären eller hans arvingar. Då det är möjligt kontaktar museet därför konstnärerna eller upphovsrättsinnehavarna när gallringar görs.

Eftersom gallringar görs genom offentligt beslutsfattande är processen transparent. Konstmuseet avgör behovet och omfattningen av information om gallring från fall till fall, och ser till att alla berörda parter öppet informeras om processen.

Inga gallringar görs utan tillbörlig utvärdering. Den slutgiltiga bedömningen och förslag om utgallring görs alltid av en expertgrupp bestående av professionella inom museibranschen utifrån diskussioner, och i enlighet med gemensamt definierade bedömningskriterier och ICOM:s etiska regler för museiarbete. Utvärderingen kan också leda till att gallringsprocessen avbryts.

LEENA LUOSTARINEN

Rött silke

1995

Foto: Sonja Hyytiäinen / HAM

5. SAMLINGENS TILLGÄNGLIGHET OCH ANVÄNDNING

5.1. Utställningar

HAMs INHEMSKA OCH INTERNATIONELLA utställningar koncentreras till Tennispalatset, där HAM ställer ut internationella klassiker inom samtidskonsten, modern finsk konst och samtidskonst samt helheter som anknyter till HAMs konstsamling och som presenterar ny konsthistorisk forskning. Dessutom ställs ny finländsk samtidskonst ut i HAM-galleriet.

HAM arrangerar årligen ett tiotal utställningar med inhemsk och internationell konst. Utställningsverksamheten i Tennispalatset erbjuder stadsborna högklassiga upplevelser, möjlighet att lära sig något nytt och att ta del av inkluderande publikarbete. Ett högkvalitativt tillskott till bildkonstutbudet i regionen är museets internationella utställningsverksamhet, där Helsingforsbiennalen som hålls vartannat år är den största satsningen.

Verk ur samlingen visas huvudsakligen på växlande utställningar i Tennispalatset. En del av samlingen är permanent utställd i utställningssalarna. Konstmuseets hjärta är *Leonard och Katarina Bäcksbackas samling* som har egna salar i museets första våning (HAMs rötter). Samlingen presenteras vanligen i form av årligen växlande tematiska helheter kuraterade av såväl museets egna experter som inbjudna utomstående experter. I HAM Mix har också visats helheter som bygger på HAMs samling, likaväl som utställningar där fokus ligger på enskilda konstnärers produktion.

Helsingfors stad äger flera offentliga målningar som *Tove Jansson* gjort för olika byggnader i staden och som ingår i HAMs konstsamling. En del av dessa stora verk har med tiden flyttats från sina ursprungliga platser till museilokalen, såsom freskerna *Fest på landet* (1947) och *Fest i stan* (1947) som nu är permanent utställda på HAM. I samlingen ingår även glasmålningarna i Apollogatans flickskola, numera Minervaskolan (1944), väggmålningarna *Vila efter arbetet* (1945) och *Elektricitet* gjorda för för personalmatsalen i Strömbergs fabrik i Sockenbacka, samt tävlingsskisserna "*Lek*" ("*Lek*, 1955) inför väggmålningarna till barnavdelningen på Aurora sjukhus. Tove Jansson höll sin första separatutställning i *Bäcksbackas* Konstsalong 1943, då *Leonard Bäcksbacka* förvärvade verket *Före maskeraden* (numera i HAM Helsingfors konstmuseums samling). En del av HAMs utställningslokaler är reserverade för en bredare presentation av *Tove Janssons* konst med utställningar som växlar vartannat år. HAM stärker *Tove Janssons* och hennes helsingforsiska konstnärsfamiljs ställning i den konsthistoriska forskningen och lyfter fram deras mångsidiga konstnärliga arv. HAM betonar *Tove Janssons* betydelse och framhäver hur aktuell hennes konstnärliga produktion är för vår tid, också internationellt.

Under 2024 startar HAM upp ett utvecklingsprojekt för att skapa ett nytt koncept för utställningslokalerna i museets första våning som huvudsakligen är reserverade för HAMs konstsamling. Målet är att skapa ett större enhetligt rum för samlingen och för presentation av *Tove Janssons* produktion. För exponering av nyare inhemsk konst skapas också ett nytt utrymme och programkoncept. Utställningarna som visas där ersätter verksamheten i HAM-galleriet och är starkare knutna till museets egna, kuraterade utställningsprogram. Den omstrukturerade första våningen inleder sin verksamhet 2026.

5.2.

Konst i det offentliga rummet

5.2.1.

Offentlig konst

En betydande del av samlingen av offentlig konst finns till allmän beskådan ute i stadsrummet. Också de offentliga konstverk som planerats för stadens halvoffentliga lokaler når en bred publik, i

skolor, daghem, bibliotek och andra av stadens fastigheter. Förutom dessa har HAM deponerat cirka 2 500 verk ur Den växande samlingen i stadens lokaler.

Den offentliga konsten bidrar till att skapa en stad som ger upplevelser, är intressant och väcker diskussion. I det offentliga rummet kommer konsten nära människors vardag, och den ger alla jämlika möjligheter att möta konsten. Offentliga konstverk ökar trivseln i den bebyggda miljön och stärker invånarnas lokalidentitet och -stolthet. Konstverken fungerar som en del av konstfostran. Den offentliga konsten ökar också Helsingfors attraktionskraft som internationell kultur- och bildkonststad.

Samlingen av offentlig konst är även tillgänglig genom söksidan för offentlig konst på HAMs webbplats. Där finns information om och bilder på de verk ur samlingen som finns utomhus. Sidan kommer att utökas med information om och bilder av offentliga konstverk inomhus. Verk i HAMs samling som finns i offentliga rum hittas också i söktjänsten Finna som samlar material från ett hundratal finländska museer, bibliotek och arkiv. Offentliga konstverk utomhus hittas dessutom på Huvudstadsregionens servicekarta.

5.2.2.

Deponering av verk ur samlingen i stadens lokaler

Deponering av konstverk i stadens olika lokaler är en av de viktiga tjänster som HAM producerar för stadsborna och stadens anställda. Genom deponeringarna är cirka 20 procent av stadens konstsamling ständigt närvarande i stadsbornas och de stadsanställdas vardag. HAM deponerar verk ur stadens konstsamling i stadssektorernas och affärsverkens lokaler, i stadskoncernens dotterbolags och samkommunens lokaler. Med särskilt tillstånd av konstmuseets chef kan verk också hängas och installeras på enskilda platser utanför stadens organisation, exempelvis i marknadsföringssyfte.

Vid val av deponeringsplatser strävar HAM efter jämlikhet mellan stadens olika områden och sektorer. Konstverk deponeras till exempel i skolor, bibliotek och servicecentraler för seniorer. En stor mängd verk har även deponerats i lokaler som används av social- och hälsovården och av räddningstvåsen. Då ansvaret för att ordna dessa tjänster i början av 2023 överfördes

från kommunerna till välfärdsområdena förblev Helsingfors undantagsvis ett eget välfärdsområde.

Primära deponeringsplatser är offentliga rum, såsom kundlokaler, entréhallar, mötes- och pausrum, där konstverken kan glädja så många som möjligt. Vid kurateringen beaktas alltid kundernas synvinkel. Vid deponeringen prioriteras renoverade lokaler och verksamhetsställen där det inte tidigare har funnits några verk ur HAMs konstsamling. HAM gör deponeringar också i nybyggen, då kurateringen av verk kan göras som en helhet redan i planerings- och byggnadsskedet.

Då deponeringsplatserna planeras som en helhet kan man säkra deponeringsverksamhetens kvalitet. Målet med deponeringarna är att göra samlingarna mera tillgängliga, användbara och kända. Ibland görs större inkluderande samarbetsprojekt med HAMs team för publikarbete, exempelvis i skolor. De utställda deponerade konstverken förses med verkskyltar med basinformation om verket: upphovsperson, verktitel och när verket har färdigställts.

Deponeringsverksamheten är en viktig del av arbetet som HAMs enhet för konstsamlingar gör. Den ger HAM och HAMs konstsamling synlighet utanför utställningslokalerna och gör konstverken och därmed också bildkonsten mera tillgängliga. Verk som deponerats på olika verksamhetsställen når också dem som inte besöker museer eller annars möter konst i sin vardag. Därigenom blir verken i samlingen kända och mera bekanta. Konsten kan väcka tankar och den kan sporra till diskussion på deponeringsplatserna. Konsten spelar även en viktig roll i att öka trivseln på arbetsplatserna, då konst som valts utifrån kundens utgångspunkter är närvarande i arbetsplatsernas vardag.

I stadens lokaler har deponerats cirka 2 500 verk ur stadens konstsamling som förvaltas och vårdas av HAM. Staden har avstått från många av sina lokaler och har koncentrerat verksamheten i en del sektorer till ett eller några få verksamhetsställen. Rumslösningarna i lokalerna, såsom kontorslandskap, kan också minska de tillgängliga väggytorna och platserna där verk kan hängas eller installeras.

Också i deponeringsverksamheten beaktas hållbar utveckling, miljöansvar och socialt ansvar, och man eftersträvar ekologiska lösningar i arbetsprocesser och förvaringslösningar. Man undviker att flytta och transportera verk i onödan, så förändringar i deponeringarna görs bara av välgrundade skäl, exempelvis för att verksamhetsställen flyttar eller renoveras. HAM sköter även

om underhåll och konservering av deponerade verk. Mycket koordinering och verklogistik krävs, inte bara för att planera och skapa nya deponeringsplatser, utan också för redan deponerade verk, som utgör ca 20 procent av stadens konstsamling. Logistiken kräver nära samarbete mellan enheten för konstsamlingarna, HAMs samordnare och den tekniska personalen, det vill säga registratorer, museimästare, konservatorer och fotografer. Genom detta samarbete säkras att verken hängs, flyttas, transporteras, hanteras och fotograferas professionellt och säkert.

5.3. Publikationer

Att producera information och publicera den i olika kanaler är ett effektivt sätt att synliggöra HAMs konstsamling och verksamhet samt stärka museets profil. Genom publikationerna deltar museet i den allmänna debatten på konstfältet och i samhället, samtidigt som mångfalden ökar och man är delaktig i den internationella konstvärldens diskussioner. Genom sin publikationsverksamhet stöder och bedriver HAM forskning samt dokumenterar den egna verksamheten. HAM har en lång historia som utgivare av publikationer; museets publikationsserie omfattar närmare 160 titlar. Varje år utkommer några stycken, huvudsakligen i samband med utställningar.

Under årens lopp har det givits ut verk om enskilda donationssamlingar, i vilka tyngdpunkten har legat på att beskriva hur samlingen bildades samt att presentera samlarna och verken. Om *Bäcksbackas* samling har det till och med gjorts två publikationer, av vilka den senare var festskriften *Spår av en hundra-årig verksamhet. Konstsalongen 1915–2015* (2015), en utförlig presentation av galleriets historia och familjen *Bäcksbackas* konstsamling. Den senaste samlingskatalogen utkom i början av 2024: *Bambi Forever*, en presentation av *Raimo och Maarit Huttunens* samling som donerades till HAMs konstsamling 2018.

I samband med en *Ellen Thesleff*-utställning 2019 utgavs den första i en serie pocketböcker som presenterar konstnärer och fenomen i *Bäcksbackas* samling. Andra publikationer i denna serie är *Greta Hällfors-Sipilä och Sulho Sipilä* (2021), *Viggo Wallensköld* (2021) och *Flickan som förvandlades till en rosenbuske* (2024).

5.4. Samlingen på nätet

HAM gör sin samling känd och tillgänglig för stadsborna på olika sätt. Förutom genom utställningar med verk ur samlingarna, offentliga konstverk och verk i stadens lokaler går det också att ta del av Helsingforsbornas egen samling på webben. HAM når ut till en bred skala av konstintresserade människor genom söktjänsten Finna, webbsidan för skulptursökning, museets webbplats och sociala medier. Vid sidan av Finna kommer HAMs konstsamling också att publiceras i den europeiska söktjänsten Europeana under denna samlingspolicyperiod.

I den riksomfattande söktjänsten Finna finns cirka 1 500 verk ur HAMs konstsamling. Finna är en gemensam söktjänst för museer, bibliotek och arkiv i Finland och dess användargränssnitt fungerar på finska, svenska, engelska och nordsamiska. Där kan man studera verk exempelvis utifrån konstnär, motiv eller teknik eller se färdiga helheter, bland annat presentationer av utställningar i Tennispalatset, *Bäcksbäckas* donationssamling eller offentlig konst, både utomhus i stadsbilden och inomhus i stadens skolor, bibliotek och daghem. Tjänsten uppdateras stegvis med nya verk. Verkinformationen i Finna kan även läsas maskinellt via ett öppet gränssnitt.

På sin webbplats presenterar HAM sin konstsamling, dess historia, de senaste anskaffningarna och sin verksamhet. De offentliga verken som ingår i samlingen kan förutom i Finna-tjänsten också ses på konstmuseets webbplats och på Huvudstadsregionens servicekarta.

På söksidan för offentlig konst finns bilder, basinformation, fördjupande bakgrundsinformation och uppgifter om ca 500 verk och deras placering. HAMs konstsamling har även utnyttjats för ett onlineverk, där verk ur samlingarna och deras platser tolkades med hjälp av AI-kuratering. Verket gjordes som en del av Helsingforsbiennalen 2023.

Digitalisering av samlingarna och deras tillgänglighet är fortfarande en central fråga för museiarbetet av idag. Att öppna upp allt mera av samlingarna för publiken med hjälp av olika webbtjänster är ett mål för hela museifältet i Finland. HAM satsar framöver allt mera på öppna data och öppnar upp flera av verken i Helsingforsbornas konstsamling, så de blir tillgängliga för alla. Målet är att publicera verken i samlingarna och deras metadata i den omfattning och så öppet som avtalen med-

ger. I fråga om nyttjanderätten föredrar HAM öppna, allmänt använda licenser. Sådana är till exempel *Rights Statements*- och *Creative Commons*-licenser.

Digitaliseringen förändrar museernas verksamhet och service, men den möjliggör också ökad interaktion med publiken. En möjlighet är att engagera olika grupper i bevarandet av kulturarvet. På HAM har detta bland annat gjorts genom att man samlat in publikens skulpturminnen. De digitala tjänsterna utvecklas utifrån kundernas behov.

Den största utmaningen med att publicera bilder av verk ur HAMs samling på nätet ligger i upphovsrättslagstiftningen och -ersättningarna. Det upphovsrättsliga skyddet är i kraft i 70 år efter upphovspersonernas död. Största delen av verken i HAMs samling omfattas av denna skyddstid, och det krävs alltså licens för användning av bilder av konstverk på nätet. Detta är en utmaning för alla museer som man har sökt en gemensam lösning på, exempelvis genom ett avtal om konstsamlingar på nätet mellan Museiförbundet och Kuvasto. Då denna samlingspolicy skrivs är avtalets framtid oklar. Det är möjligt att man istället för ett gemensamt avtal övergår till en modell där varje museum sluter egna avtal med Kuvasto. Saken utreds under denna samlingspolicyperiod.

Genom att öppna upp sina samlingar på nätet strävar HAM efter att göra helsingforsarnas egen konstsamling ännu mera tillgänglig, nå ut till nya publik, göra samlingarna mera kända och öka deras genomslagskraft och förståelsen för dem såväl i hemlandet som utomlands. Licensiering som möjliggör fortsatt användning, delaktighetsskapande metoder, inklusion och ansvarsfullhet i vid bemärkelse är aktuella frågor som beaktas i arbetet med att utveckla HAMs konstsamling och nättjänsterna kring den.

AI WEIWEI
Divina Proportione
2012

Foto: Sonja Hyytiäinen / HAM

6. SAMLINGSTJÄNSTER

EXPERTISEN OCH EXPERTTJÄNSTERNA som HAM producerar för staden beskrivs i kapitel ett här ovan. Deponeringen av verk på olika ställen i staden beskrivs närmare i följande kapitel. Dessutom lånar HAM ut verk till utställningsarrangörer, producerar bildtjänster och sköter uppgiften som museum med regionalt ansvar, det vill säga uppgiften som konstmuseum i regionen Nyland. HAM ger inga äkthetsintyg för verk, värderar inte verk för allmänhetens eller kunders räkning och säljer inte heller konserveringstjänster till allmänheten. HAM är inte heller involverat i alla stadens projekt för offentlig konst, bara i sådana där verken införlivas i stadens konstsamling.

6.1. Deponeringar

Deponeringsverksamheten är en tjänst som tillhandahålls av HAMs samlingsenhet och som går ut på att verk ur stadens konstsamling förs in i stadsbornas vardag på stadens verksamhetsställen, arbetsplatser, affärsverk och dottersammanslutningar samt i stadskoncernens lokaler. Verk kan lånas ut exempelvis till offentliga lokaler såsom skolor, hälsostationer, ungdomslokaler och bibliotek. Konst placeras speciellt i entréhallar och pausrum, där verken kan glädja så många som möjligt. Deponeringsverksamhetens kunder är såväl stadens egna anställda och kommuninvånare som besökare i staden.

De verk och verksamlingar som deponeras kurateras alltid utifrån kundens behov. Nya deponeringar görs i regel ur Den växande samlingen, inte ur donationssamlingarna. Bara en del

av de verk som HAM årligen förvärvar lämpar sig för deponering, eftersom HAM i främsta hand utökar konstmuseisamlingen. Antalet nya deponeringar har dock varit stabilt från år till år.

Deponeringsprocessen tar allt från ett par månader till flera, beroende på deponeringsplats. Efter uppstarts- och planeringsskedet granskas alla verk som ska deponeras och vid behov kan de konserveras, repareras, skyddas, inramas och fotograferas. Därefter avtalas om tid för hängning eller installation av verken, beroende på verkens teknik. De utställda verken förses med verkskyltar som ger basfakta om verket, konstnären, verkets titel och datering.

På en del deponeringsplatser har man utsett en kontaktperson som ansvarar för alla frågor gällande konstverken gentemot museet, och som står i kontakt med den projektansvariga kuratorn. HAM registrerar kontaktuppgifterna till dessa kontaktpersoner i sitt samlingsförvaltningssystem. För alla deponerade verk görs avtal som slår fast ansvars- och uppgiftsfördelningen mellan mottagaren och HAM.

Deponeringsprocessen inleds med att kunden tar kontakt och den startar då de kuratorer som sköter deponeringar har bedömt av kunden skickade önskemål och infört deponeringsplatsen på sin arbetslista. Deponeringsprocessen avslutas med en kundenkät.

6.2. Lån

HAM lånar ut verk ur stadens konstsamling till museer och andra utställningsarrangörer. Utlåning är ett sätt att visa HAMs samling för publiken. Detta är också en viktig del av samarbetet mellan museerna som gör det möjligt för HAM att i sin tur låna verk från andra museer till sina egna utställningar. Årligen lånar HAM ut cirka 60 verk till i medeltal 14 utställningar, såväl i museets regionala ansvarsområde i Nyland som annanstans i Finland. Varje år lånas några verk ut utomlands.

För utlåningar görs alltid skriftliga avtal. HAMs lånevillkor följer internationell praxis. HAM förutsätter att den lånande parten har professionell museipersonal och lokaler med tillräcklig övervakning som uppfyller bestämmelserna om brand- och inbrotts-säkerhet samt kontrollerade förhållanden. Låneförfrågningar avgörs alltid från fall till fall. Verkens skick och HAMs egna utställningar har prioritet då lånebeslut fattas.

Låntagaren svarar för alla kostnader kring lånet, såsom försäkringar och transporter. Om det behövs en transportlåda eller -ram för ett verk uppbärs kostnaderna för detta av låntagaren, liksom också vid eventuella specialarrangemang, som byte av ram på låntagarens önskan eller motsvarande. Däremot betraktas konditionsgranskning och nödvändiga skyddsåtgärder, såsom inramning eller skydd av verkets baksida, som underhåll av samlingen.

För verk som lånas ut utomlands och i hemlandet uppbärs en låneavgift enligt gällande prislista. Verk som ska skickas utomlands kräver bättre skydd, både i fråga om hur de förpackas och transportlådorna de packas i. Ofta behövs också separata hängningsinstruktioner. Dessa extrautgifter täcks med låneavgiften.

6.3. Bildförfrågningar och fotograferingstillstånd

HAM får bildförfrågningar från många olika håll, såväl av privatpersoner som konstnärer, forskare, journalister och bokförläggare. Bildanvändningen kräver en hel del rådgivning, bland annat om upphovsrätt. I medeltal leder 40 förfrågningar per år till avtal om bildanvändning, och tillstånd ges för cirka 80 verkbilder på årsnivå. För kommersiell användning uppbärs en avgift enligt prislista, medan användningen är gratis bl.a. för forskare, museer och stadens funktionärer. I samband med lån av verk får låntagaren använda bilder gratis för information om utställningen och för en utställningspublikation. Fototillstånd ges också till kommersiella aktörer som fotograferar i lokaler där det visas deponerade verk ur HAMs samling.

Den som använder en bild ansvarar alltid för att kontrollera upphovsrättsavgifterna och se till att de betalas.

6.4. Tillstånd för jippon vid offentliga konstverk

Det är många som vill ordna fester, evenemang, konstnärliga interventioner eller marknadsföringsjippon invid Helsingfors mest älskade offentliga skulpturer. Det krävs alltid tillstånd av

HAM om man rör vid själva skulpturen eller deras fundament, vattenbassänger eller motsvarande. För att skydda verken beviljar HAM tillstånd bara i begränsad omfattning och på vissa villkor. Arrangören måste dessutom själv reda ut upphovsrättsfrågor och stadens villkor för evenemangsarrangemang. Tillstånd beviljas inte för användning av verk i kommersiella syften eller för reklam.

6.5. Uppdrag som regionalt ansvarsmuseum

HAM sköter uppgiften som regionalt konstmuseum i Nyland fungerar som expert på konst och det visuella kulturarvet. Verksamheten bygger på Museilagen (314/2019) och uppgiften som ansvarsmuseum ger museet rätt till förhöjd statsandel. Arbetet styrs av en verksamhetsplan som görs upp i samarbete med Museiverket för en treårsperiod. Tyngdpunkterna varierar från år till år med teman som rör exempelvis samlingar, utställningar eller offentlig konst.

HAM fungerar som sammankallare och erbjuder ett forum för professionella museer i regionen där man kan dela med sig av sakkunskap, nationella och internationella nätverk samt god praxis för verksamheten. HAM främjar också utveckling och samarbete kring konsten och det visuella kulturarvet genom att ordna utbildningar, träffar och regionala museidagar om aktuella teman enligt fältets önskemål.

HAM ger expertishjälp exempelvis i frågor som rör processer och avtal, mångfald och tillgänglighet, produktion av offentlig konst, konservering och underhåll samt främjar den gemensamma utvecklingen av samlingsförvaltning och samlingarnas digitala tillgänglighet i regionen.

Det regionala samarbetet planeras och utvecklas tillsammans med aktörerna i regionen, Museiverket och ansvarsmuseernas riksomfattande nätverk. I ansvarsmuseiarbetet är strävan att främja öppenhet, dialog och praxis som följer principerna för hållbar utveckling.

7. SAMLINGS- FÖRVALTNING

SAMLINGSFÖRVALTNINGSSYSTEMET är ett centralt verktyg för samlingsförvaltningen. I det finns alla de mer än 10 000 verken i stadens konstsamling som HAM förvaltar, utökar och vårdar. HAM använder systemet MuseumPlus som levererats av Zetcom Nordics Oy och som används allmänt i Finland och övriga Europa. I systemet hanteras alla data om konstverken, såsom proveniensuppgifter, bakgrund och historiska data, information om upphovspersoner, samlingar, donatorer och annat forskningsrelaterat material.

Alla verk som anskaffas eller doneras till samlingen dokumenteras och katalogiseras i samlingsförvaltningssystemet då de har mottagits och förvaltas av konstmuseet. Då ett verk införlivas i samlingen ingår bland annat att det fotograferas och data om det förs in i samlingsförvaltningssystemet tillsammans med dokument som beskriver verkets historia.

För att skapa bättre förutsättningar för god förvaltning och gott underhåll av samlingen förutsätter HAM att konstnärer som gör nya offentliga verk levererar en utförlig utredning om verket till HAM, där de beskriver tillkomstprocessen och innehållet, listar de material som använts samt konstnärens rekommendationer för underhållet. Utredningen sparas i samlingsförvaltningssystemet. Utredningen ger även viktig information om verkets innehåll och konstnärens arbetsprocess, tillsammans med de skisser som också bevaras i systemet.

Förutom basuppgifter om verket registreras uppgifter om t.ex. anskaffning, placering och konservering i systemet. Utställningar, deponeringar och utlåningar bokförs också, samt

information om fleråriga offentliga konstverk- och reparationsprojekt. I systemet sparas även material om verken, såsom bilder på konserverings- och servicearbeten samt hängningsanvisningar. Samlingsförvaltningssystemet betjänar dessutom museets bildarkiv, och i systemet finns också en databas för källlitteratur som utnyttjas av museets handbibliotek.

I systemet finns förutom alla verk som ingår i HAMs konstsamling och som deponerats i konstmuseet eller på annan plats i staden också information om verk som gallrats bort ur samlingen. Även om ett verk förstörs eller av andra skäl avlägsnas ur samlingen bevaras uppgifterna om det i samlingsförvaltningssystemet och i stadens bokföring. Verk som har försvunnit, förstörts eller som har gallrats ut i enlighet med museernas gemensamma principer och ICOM:s etiska regler överförs till samlingen av utgallrade verk. Uppgifterna om verken bevaras alltså i systemet också om verket inte längre existerar fysiskt.

I systemet finns även en arkivsamling, HAMs materialhelhet, med arkivmaterial som nära hänger samman med HAMs konstsamling och material från tidigare och kommande utställningar som inte införlivas i konstsamlingen. Här kan även medtas objekt som i tiden har införlivats i samlingen, såsom gamla kopior av verk från skolornas samlingar. Härifrån kan också utgallringar göras.

Systemets huvudanvändare handleder och utbildar andra i hur systemet används och uppgifter sparas i det. Systemleverantören ansvarar för säkerhetskopieringen. Systemet skapar en bokföringsrapport om verken i samlingen, som bifogas stadens huvudbokföring och granskas årligen i samband med bokslutet. I bokföringen görs inga avskrivningar på verken varje räkenskapsperiod som man gör i fråga om värdet på maskiner och apparater. Om ett verk slutligt gallras ut stryks också verkets anskaffningspris ur balansräkningen.

Alla anställda på HAM som arbetar med innehåll ser för egen del till att information lagras i samlingsförvaltningssystemet. Projektchefen som ansvarar för en utställning för in all den tilläggsinformation om samlingsverken som tillkommit genom utställningsverksamheten i samlingsförvaltningssystemet.

Centrala frågor för museiverksamheten av idag är digitalisering av samlingarna, långtidsförvaring av informationen samt informationens tillgänglighet.

7.1.

Fotografisk dokumentation

Fotografier är en väsentlig del av all samlingsverksamhet. Foton av god kvalitet är en förutsättning för att verken ska kunna publiceras på nätet där de är tillgängliga för publiken. Foton av hög kvalitet spelar en nyckelroll i att presentera HAMs konstsamling för stadsborna och en större publik, för inhemska och utländska expertnätverk, då man vill berätta om verk på olika sätt eller utnyttja dem kommersiellt. De är viktiga också för att göra HAMs konstsamling mera tillgänglig, exempelvis då man för in verk ur samlingen i offentliga elektroniska databaser.

Med tanke på effektiv och adekvat samlingsförvaltning är det viktigt att det finns foton av hög kvalitet av så många konstverk som möjligt. Genom att fotografera konstsamlingen kan den utnyttjas för all verksamhet i museet.

Konstmuseets fotografer fotograferar alla nyinköp till HAMs konstsamling och alla offentliga beställningsverk. Alla verk som lånas ut eller som deponeras på olika platser i Helsingfors fotograferas före transporten och eventuellt också på den plats där de ställs ut eller deponeras. Offentliga konstverk fotograferas så snabbt som möjligt efter att de färdigställts. Vikten av dokumentation framhävs i fråga om offentliga verk som inte är permanenta eller är av eventkaraktär.

VILLE VALLGREN

Havis Amanda

1908

Foto: Yehia Eweis / HAM

8. SAMLINGENS HISTORIA

HELSINGFORS STADS KONSTSAMLING FICK SIN BÖRJAN på 1800-talet, då staden började förvärva konstverk och på så sätt skapa en konstsamling. Redan från början var det viktigt att göra bildkonsten till en del av helsingforsarnas vardag. Till samlingen förvärvades ”skulpturbilder för att försköna parkerna samt tavlor” att hängas i skolor, ålderdomshem och sjukhus. Den första offentliga skulpturen som Helsingfors stad beställde var minnesmärket över *Johan Ludvig Runeberg* som stod färdigt på Esplanaden 1885. Två år tidigare hade staden mottagit sin första donation, då generallöjtnanten *Otto W. Furuhielm* 1883 gjorde en testamentarisk donation till staden. Han donerade 58 konstverk till stadens kommande allmänna museum, men museet grundades inte genast. Helsingfors stadsmuseum grundades 1911 och stadens konstsamling fick officiellt namnet Helsingfors stads konstmuseum först 1979.

Under de första decennierna ansvarade stadens drätselkammare för anskaffningen av konst. 1931 överfördes uppgiften till stadsstyrelsen. 1954 grundades stadens kommission för bildande konst som skulle förvärva ”konstverk av konstnärer från Helsingfors för utsmyckning av institutioner och ämbetsverk samt offentliga platser i staden”. I kommissionen satt både stadens förtroendevalda och bildkonstnärer. 1966 anställdes en konstsekreterare vid stadens centralförvaltning med uppgift att sköta stadens konstsamling. Bildkonstkommissionens anvisningar för konstförvärv ändrades 1966 till att gälla all inhemsk konst.

På 1970-talet tog staden emot nya, betydande donationer. År 1968 tillsattes Centralkommissionen för konst för att utreda

möjligheterna att grunda ett konstcentrum för stadens växande samlingar. 1976 invigdes konstmuseet i Mejlans som hade till uppgift att presentera *Leonard och Katarina Bäcksbäckas* omfattande donationssamling.

År 1979 fick samlingen officiellt namnet Helsingfors stads konstmuseum. Helsingfors stadsmuseum har också en konstsamling med verk som anknyter till och dokumenterar Helsingfors och den helsingforsiska identiteten, medan konstmuseet förvärvar verk till sina samlingar utifrån konstnärliga kriterier.

Stadens samling av offentliga skulpturer har också vuxit kraftigt tack vare donationer. Helsingfors konstmuseum förvaltar de offentliga skulpturer som finns på stadens tomtmark, i stadens fastigheter samt annan offentlig konst. Stadsmuseet ansvarar för historiska minnesmärken och underhållet av dem.

Förvaltningsmässigt var konstmuseet en del av Helsingfors stads kulturcentral tills det fick ställning som självständigt ämbetsverk 1998. Samtidigt fick konstmuseet mera plats för utställningar mitt i staden, då den nya utställningslokalen öppnades i Tennispalatset 1999. Konstmuseet verkade på flera platser i drygt ett decennium, tills konstmuseet i Mejlans måste stängas 2012 och man beslöt koncentrera utställningsverksamheten till Tennispalatset. Dit flyttades också Glogalleriet som från 1968 hade funnits på Unionsgatan. Hösten 2015 återöppnades Tennispalatset, där utställningsytan nu hade fördubblats efter en omfattande renovering.

Helsingfors stads nya sektorsindelning trädde i kraft 2017. Enligt den var stadens konstmuseum en del av Kultur- och fritidssektorn och kulturservicehelheten. Från och med början av 2023 verkar HAM Helsingfors konstmuseum som en stiftelse och är en del av Helsingfors stadskoncern. Helsingfors stad har deponerat sin konstsamling hos HAM som förvaltar, utökar, visar och vårdar stadens samling.

Bilagor (på finska)

BILAGA 1:

Sopimus kaupungin taidekokoelman tallettamisesta HAM Helsingin taidemuseosäätiö sr:lle

BILAGA 2:

Omistajastrategia

BILAGA 3:

Kaupunginhallituksen päätös 13.12.2021 § 940 Taiteen prosenttiperiaatteen jatkaminen ja prosenttihankeita koskevat toimintatavat

BILAGA 4:

Taiteen prosenttiperiaatteen jatkaminen ja prosenttirahakäytäntöjen ajantasaistaminen. Työryhmän raportti 14.10.2021